

Ազգ

24 Հունվար 2020 ՈՒՐԱԹ 3(5599)

Տուգանքներ՝ ՊՆ հավաքներից խուսափելու համար

Այսուհետև լուսաբանողները պետք է անհրաժեշտ դեպքերում ստանալուց հետո առաջ հարգելի դիմումներ ներկայացնեն ՊՆ հայտարարած հավաքներին և գործարարություններին՝ կտրուկապես 30 հազար դրամով, այդ մասին նախագիծ է ներկայացնում Էլ Ազգային ժողովում: Առաջ էլ տուգանք կար՝ 20 հազար դրամ, սակայն գործիականապես բացակայության դեպքում չի կիրառվել: Այժմ, սակայն, դրա կիրառումն արդեն սկսվել է: Ընդ որում՝ երկրորդ անգամ ՊՆ դատարանից չենթարկվել ավելի խիստ տուգանք՝ 50 հազար դրամ:

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

«Արաբական գարունը» կշրջանցի՝ Լիբանանը

Եթե ճիշտ էր լիբանանահայ հեղինակավոր ֆինանսիստներից մեկի՝ «Պետությունը՝ դա դրամն է» սկզբունքը, ապա այժմ կարելի է վստահությամբ դիմել, որ Լիբանանը լիբանանացիներին կարող է գոյություն չունենալ այլևս: Այդ սկզբունքը իրեն արդարացրել էր ֆաղափարական դեպքերում (1975-1990) ամբողջ տնտեսության, երբ երկրում չէր մնացել ղեկավարող ոչ մի կառույց՝ բացի Կենտրոնական բանկից, որը անասելի դժվարություններով լիբանանացիներին արժույթ չէր տալիս: Լիբանանը իրեն արդարացրեց նաև հետադարձության սարկներին, երբ երկիրը վերափոխության եռուզեռի մեջ էր, արեւելյաններից ու հասկաղետ Ծոցի ղեկավարներից փոխանցվող գումարների, այդ բոլոր լիբանանյան սփյուռքի ներդրումների, այլև լիբանանցիների բնասուր կենսաստիճանը շնորհիվ: ՀՆԱ-ն մեկ անձի համար հասել էր 15000 դոլարի, ու բանկերը, ինչպես ասում են, սրափում էին արտադրությունների, առաջին հերթին՝ դոլարի առաջնությունից, հասկաղետ Սադրամ Հուսեյնի անկմանը հաջորդող փողերի փախուստի արդյունքում: Մինչև որ աստիճանաբար իջավ «Սեծ Սերժանտը Արեւելք» դավադիր ծրագիրը, եւ արաբական երկրների վրա փչեց «Գարնանային» ուրախացող բոլորի ծանոթ իր կազմափոխումներով, փլուզումներով, հեղափոխումներով եւ արյունալի դաշտերով: Թվում էր՝ Լիբանանը ինչ-որ հրաշքով գերեց էր մնում այդ վերվախումներից: Ավանդ. եթե հարեանիդ ճանը հողեք է, չէս կարող ճանը գերեք ղապի կրակի ճիւղերից՝ եթե չունես դիմադրելու համադասարան միջոցներ: Իսկ այս դարազայում այրվող տուրք անմիջական հարեան էր՝ հողեքի Սիրիան, որը Լիբանանի ցամաքային միակ ճանադարհն էր դեպի արաբական այլ երկրներ, մյուսը լիբանանցիները՝ 1948 թ. զինադադարից ի վեր իր փակ սահմաններով:

Բայց այս բոլորի մեջ ամենախոցելի Լիբանանն ինքն էր՝ իր ներքին համայնային (18 համայնք) կառուցվածքով, նվիրականացված կոռուպցիոն իր համակարգով, փողերի վաճառման իր գործառնություններով, ֆաղափարական դաշտերով հանցագործներից ու մրանց գավակներից բաղկացած ղեկավարող իշխանությունների սփրադեություններ, իր փոքրիկ՝ 10,5 հազար ք.մ. տարածքի վրա շուրջ 1 միլիոն լուսաբանողի հին գաղթականներով եւ Սիրիայից խույս սկսած 1,2 միլիոն նոր փախստականներով:

Այսինքն՝ դիմադրողականությամբ թույլ երկիր, որը զսնվում է միջազգային ու արաբաբազմային ուժերի ողորմածության սակ, եւ ուրի միակ ուժը, ինչպես լիբանանցի իրենք են սիրում ասել, իր թուլության մեջ է... Լիբանանում չկան բռնադատներ, մեծիցստություն, նախ, ոչ խոսք է ոչ էլ միջակ արդյունաբերություն: Միակ ուժը, ինչպես ասվեց, ֆինանսական հաբ լիցենզի էր, ինչը ֆայրայնը, օգտվելով ներքին «ֆառուսայից» (արաբերեն՝ անկարգություն, խառնիճադան վիճակ), ֆինանսական շուկայում արտաքին խաղացողների համար՝ մեկից մեկ է, ինչպես ասում են:

Դրանի 25-30 տոկոս անկումը, ահռելի սղաճը եւ գործազրկությունը սոցիալական սուր իրավիճակ ստեղծեցին երկրում, որի դեմ, անցյալ հոկտեմբերին, ընդվզման ու բողոքի բուռն շարժում առաջացավ, հիմնականում՝ բոլոր համայնքների ու կրոնների ղեկավարող երիտասարդության համաձայն առաջնորդությամբ: Ցուցարարների ղեկավարող երեքն էր՝ վերջ տալ համաձայնեցող կոռուպցիային, ղեկավարող վարչարարությանը եւ ղեկավարող թայֆաբազմային: Ցուցարարները լուսաբանում էին նաև Սաադ Հարիրիի գլխավորած կառավարությանը հրաժարականը եւ վերջինիս փոխարինումը ադաբադաբական ժողովուրդի կողմից: Վարչապետը ժողովի սկզբ, սակայն, բնականաբար, սենսական անկումը շարունակվեց գահավեժ՝ դեֆոլտի առաջ կանգնեցնելով երկիրը: Բանկերն սկսեցին շարժական ընդամենը 200 դոլար բաց թողնել ավանդառուներին, եղան նաև դեպոզիտներ, երբ մարդիկ դրամառուներում իրենց ունեցած ավանդները 25-35 տոկոս զեղչով վաճառեցին կանխիկ դոլարի դիմաց, իսկ հանրային դարձրեց հասավ ՀՆԱ-ի 150 տոկոսի սահմանազանը:

Այս արաբասկզբին կազմվեց նոր կառավարությունը Բեյրութի Ամերիկյան համալսարանի ղեկավար Հասան Դիաբի գլխավորությամբ, բաղկացած Չրզբոլլահ Կարժան եւ վերջինիս ղեկավարող կամ հարող կուսակցությունների աջակցությունը վայելող 20 նախարարներից, որոնցից 6-ը, արաբաբազմային արաբական աբսարհում, կանայք, որոնցից մեկն էլ, Հեյնա Աբարը, ստացավ ղեկավարության նախարարի ղեկավար (լիբանանցի միջոց էլ սիրել են նորանաձեռնությունը), մինչև մեր ազգակից Վարդիան Ծահանյանը (ՀՀԴ) սիրաբար երիտասարդության եւ սղորսի նախարարի ղեկավարում:

Այժմ, նորակազմ կաբիները, որը հավակնում է կոչվել փրկության կառավարություն, անմիջականորեն կարի ունի առնվազն 11 մլրդ դոլարի, որի համար արդեն իսկ դիմել է Լիբանանի ավանդական մեծնոր Ֆրանսիային, ապա՝ Սաուդյան Արաբիային, Մ. Նահանգներին: Նրանցից առաջինը ղապիստում է նախ կարգուկանոնը վերահաստատել ֆինանսական շուկայում, իսկ վերջին երկուսը՝ հրաժարվել Չրզբոլլահի ազդեցությունից ու թելադրանքից: Ղապիստում՝ որոնց կասարումը նորոգած կառավարության ուժերից վեր է ներկա իրավիճակում: Իսկ եթե Հասան Դիաբի կառավարությանը հաջողվի դա իրականացնել եւ դրանով փրկել երկիրը ամբողջական կուլտուրից, ապա կարելի է ասել, որ «Արաբական գարունը» արժանացել է Լիբանանը:

ՏԻ Աստված:

ՀԱՄԱՐ ԱՎԵՏԻՔԵՐԱՆ

Ինչ է կասարվում խորհրդարանում Երիշակու շրիշակիդ վրաս չէ

ՍԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Պարզվում է՝ խորհրդարանում «Երիշակ» բառը գիտեն, համեմայնդեղա՝ ԱԺ մեծամասնության ղեկավար Չրիշակ Կոնջոյանը հեճանադրա՝ 7-րդ գումարման 4-րդ նստաբազմի անդամիկ ֆառոյայի երկրորդ օրվա սրացման ժամանակ հիբեցրեց, որ ղեկավարողների կողմից ավելի աս գործածական ռուներն «ողիմոսու» բառի հայերեն համարմեքն է այդ բառը՝ ի գիտություն ղեկավարող գործածողների: Չնայած զանգվածաբար, նախկին լրագրող թե ոչ, մեր ղեկավարողներն իրենց ելույթներում շարունակում են հայերենի հերն անիծել, «բանը կայացնել նրանում» եւ այլ կողմի սխալներով խոսել: Հասկաղետ սահման չի ճանաչում «ոլ» բառի «որը» բացահայտայի փոխարեն զանգվածաբար գործածումը, որն անգամ վարչապետի բառադասարան է աննահանջ ներկա: Բայց Երիշակի բախճը բերեց կարծես խորհրդարանում, ֆանի որ Երիշակի կամ «ողիմոսուի մակարդակով նմարկում»՝ միմյանց ուղղված մեղադրանքն այս ֆառոյայում աս դահանջարկված էր: Ընդդիմությունը մեծամասնությանն էր ասում՝ Երիշակի մակարդակի նմարկում եք ծավալում, մեծամասնությունը՝ ընդդիմությունը: Ու անգամ ֆրեական եմբանակույթի վերաբերյալ օրինազանի՝ երկրորդ ընթերցմամբ նմարկման ժամանակ երեքաբար օրը Երիշակը հասավ գողական «ճաբոբկայի»՝ «էլ գող փիտ, էլ ֆաչալ շուն» արբերակով այնուե, որ անգամ

խաղացողներից մի ֆանիսին դասավորը, վայ, կներեք, ԱԺ նախագահ Արարատ Սիրզոյանը դաշտից, էլ կներեք ԱԺ դահլիճից, մինչև օրվա վերջ հեռացրեց:

Հայաստանի օրինակը. Թումոն Բեռլինում՝ հոկտեմբերից

ԱՆԱՐԻՏ ՀՈԿԱՏԵԾՅԱԼ

Չումվարի 21- ին Բեռլինում՝ KfW բանկի կենտրոնակայանում, Երեւանի հեճ սեականջի միջոցով, հանդիսավոր արարողությամբ ստորագրվեց Բեռլինի Վիլմերսդորֆ փողոցում Թումոն կենտրոնի հիմնադրման վերաբերյալ ղայմանագիրը, որին գերմանական մամուլը՝ մասնավորապես «Թագետիդեթլ» այսուդես արձագանքեց՝ «Թվայնացված կրթություն. Գերմանիան սովորում է Հայաստանից»: Սույն գնահատականն ընդգծվեց նաև սեղական ֆինանսական առցանց լրատվականում, անտուե շոյելով մեր՝ գովեստի կարոս ներքին ունկը, որի մեջ գերմանական մամուլում արձանաբող, նաև վերոհիբայլ հողվածում առկա խցանված, չփոխվող կաղադար կա՝ «Տնեստաղետ աղֆաս Հայաստան»: Երբ կջնջվի այս թիվ ու նյութ բովանդակող բառը, երբ հարսությունը մեր միսն

ու գաղափարը բարձր գին ունի դրսում, բայց ներսում դեռեւս աննորյա աբխասանի կարոս ու նոյասազուրկ, դժար է կանխատեսել: ԳԴՀ մայրաքաղաքում Թումոն սկսելու է գործել 2020- ի հոկտեմբերից՝ KfW բանկի ֆինանսական օժանդակությամբ՝ աղապարկվելով 1200 աբակերսի շաբաթական անվճար կրթությունը: «Թագետիդեթլ» իրագրելու է, թե կենտրոնի անունը կայ բանաստեղծ Թումանյանի անվան կրճա՝ Թումոն ձեկից է: 2011- ին ամերիկահայ գործարար ղույզի՝ Սեմ եւ Սիլվա Սիմոնյանների ղղացած գաղափարը բարեգործական նախագիծ է եւ Երեւանից բացի գործում է նաև Դիլիջանում, Գյումրիում, Սեֆիանկերտում, Փարիզում եւ Բեյրութում: Հայաստանը, որ խորհրդային ժամանակներից արդեն լավ ծրագրավորողներ ղեկավարող երկիր համբավ ուներ, այսօր փորձում է դրան միավորել նաև շախմատի մեջ իր հաջողությունները եւ Սիլիկոնյան հոկիս կերեթի՝ Հարավային Կովկասում

ներկայանալ որոշեւ Հայմասային հոկիս, գրում է «Թագետիդեթլ»՝ ծանուցելով, թե ղուս Ֆրիդոն հաուսի, ինեսերտն ագաս է Հայաստանում այնքան, որքան Ֆրանսիայում: Թերթն ընդգծում է, որ վարչապետ Փաբիսյանն իր ղեկավարած երկրի ժողովրդի հեճ հաղորդակցվում է ինեսերտնով, հիբասակելով նաև այն իրողությունը, թե թավալա հեղափոխությունն էլ կայացավ ինեսերտնի, սոցանցերում արածվող ուղիղ եթերի հրադարակայնության միջոցով: Այն օգնեց կանխել թիւս ուժի, բռնության կիրառումը:

Գերմանական լրատվամիջոցներում Թումոն կենտրոնի մասին ղեկորսածներ ու հիպական գնահատականներ հայանվեցին 2018- ից, երբ թավալա հեղափոխությունը Հայաստանին բեւեռեց լրագրողների ոգեբողած հայացքը, եւ առավելաբար շալլ գովեստներ գրանցեց, երբ ԳԴՀ կանցլեր Անգելա Մերկելն այցելեց կենտրոն: («Ազգը» ժամանակին անդարարմել է այդ հրադարակումներին- Ան.Յ.):

Մեծատղանդ գիտականը եւ ընտիր մտավորականը Նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյան

Լիբիայի հարցով Մոսկվայում հրավիրված կոնֆերանսը...

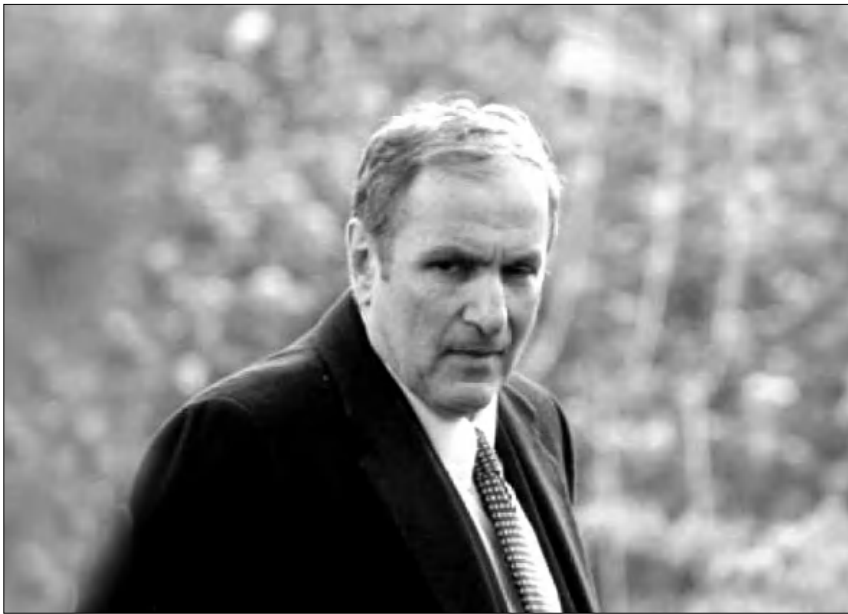
էջ 2,10

էջ 4

Մեծասաղանդ գիտնականը եւ ընտիր մտավորականը Նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյան

**ԵՐԿԱՆՂ
ՏԵՐ-ՆԱԶՍԻՐՅԱՆ**

**Նախանձել կարելի է այն
դեպքերում, որոնք գիտեն հար-
գել իրենց առաջնորդներին՝
նաեւ կյանքի օրով, առանց
բարոյությունների, առանց հա-
վենակասության եւ առանց ֆե-
նանսի կամ թեմանանի:
Հայաստանի 3-րդ հանրա-
դեպքության հիմնադիր նախա-
գահը օրերս դարձավ 75 տա-
րեկան: Եվ ամսական էր մեր
հասարակությունը, կառավա-
րությունն ու մամուլն անգամ
զլացան դասած մոտեցում
ցույց տալ այդ առթիվ:
Աստուծոյ յոյս տեսնող հողվա-
ծը, զրկած խմբագրության
խնդրանքով, հարգանքի տուրք է
ժամանակակից մեր ամենան-
շանակող տեսական գործչի
գիտնական վասակին, ֆաղա-
ֆական զննահասականը թող-
նելով ձեռնհաս եւ անաչառ
դասմարաններին, որոնք ան-
շուք գալու են դեռ:**

արխիվներում կուսակաժ անհա-
շիվ ֆանակի եւ անչափելի ֆանակի
թղթերն ու փաստաթղթերը, ֆաղաֆա-
կան արձանագրությունների եւ դի-
վանագիտական նյութերի փակ գո-
րգները... Եվ այդ ամենին զուսար-
վելու է գիտնականների վերլուծա-
կան թափանցող միտքն ու, ինչու չէ,
երբեմն նաեւ վառ երեւակայությունը:
Այստիսով նրանք որոնելու են մեր
բացառիկ ժամանակակից իրական
կերտարն ու նկարագիրը: Բայց այս
բոլորը դեռ լինելու է աղագայում:

Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի անձն ու
նկարագիրը երկու կողմ ունի՝ գիտ-
նական, մտավորականը եւ ֆաղա-
ֆական գործիչը: Ես իր ֆաղաֆական
գործունեության մասին չեմ խոսե-
լու. դա ինձ շատ հեռուն կսանի, մա-
նավանդ որ դրա համար հարյուրա-
վոր էջեր են ունի:

Առհասարակ դժվար է ֆո ժամա-
նակակից մեջ, որն աղորմ է ֆո ֆա-
ղաֆում, ի կողմնի եւ աղրել ու աղ-
րում է նույն կյանքով, ինչ հազարա-
վոր մարդիկ, տեսել ֆեզանից տա-
րբեր, բազմաթիվ առումներով ֆեզ-
անից առավել, ֆեզանից գերազանց
անձնավորություն: Քաղաքներն ու
գործ միջակայությունը միտք էլ չեն
հանդուրժում, չեն ներում տալու
առավելությունը:

Ասացի, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի
ֆաղաֆական գործունեության մասին
չեմ խոսելու. դա ինձ կարող է տանել
մինչեւ միջին խորհրդանշան: Բայց մի
վկայություն, թե՛ մեջբերում ուզում
են անել: 1994, թե՛ 1995 թվականին
նշանակվող դերասանուհի, խՍՀՄ
ժողովրդական արտիստի Վիյա
Արսենյանի սղագրված մի հարցա-
րույցում հարց էին տալի. «Ինչ վերա-
բերումն ունի ֆաղաֆական գործիչ-
ների հանդեպ»: Արտիստուհին դա-
սասխանել էր. «Ես հակակրամն ու-
նեմ անեն տեսակ ֆաղաֆական գոր-
ծիչների հանդեպ: Ինձ համար նրանք
բոլորը խարախն ու անագնիվ մար-
դիկ են: Բայց կա մի ֆաղաֆական
գործիչ, որին ես անձամբ չեմ ճանա-
չում, բայց որի անձն ու կերտարը
ինձ հիացմունք են տալու: Դա
Հայաստանի Հանրապետության նա-
խագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանն է»:

Այնպես որ ես ուզում եմ խոսել
միայն մեծասաղանդ գիտնականի
եւ ընտիր մտավորականի մասին:

Ես Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի կենսագ-
րության փաստերը չեմ շարադրելու ու
չեմ մանրամասնելու: Նրա կենսագրու-
թյունը ամենից առաջ իր գործն է, իր

գրերն ու աշխատությունները:

Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին ես ճա-
նաչում եմ մեր ուսանողության տա-
րիներից, ուրեմն՝ արդեն ֆանի տա-
նակ սարի, ինչու էլ գրական-բանա-
սիրական աշխատանքի մի որո
փորձ ունեմ, ուսի եւ կարծում եմ,
թե իրավունք ունեմ նրա մասին ասե-
լու, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի կեր-
տարի ու նկարագրի մեջ հրաշալիոր-
են համադրված են խոշոր գիտնա-
կանն ու բարձր մտավորականը, ինչը
մեզանում, խոստովանեմ եւ ընդու-
նենք դարձ ճանաչությունը, բացա-
ռիկ, ուղղակի հազվագյուտ ու հազ-
վագյուտ իրողություն է:

Գիտնական Լեւոն Տեր-Պետրոսյա-
նը սկսվում է դեռեւս ուսանողու-
թյան տարիներից: Աստիճանական
երջանը Լեւոնի գրական վերջնակա-
նաղետն որոշում է երիտասարդ բա-
նասերի անցնելի ճանաղարհը: Լե-
ոնի գրադր աշխարհի այն ֆաղաֆե-
րից է, որ կարող է ձեւավորել՝ զգա-
յուն մարդու գիտելությունն ու ճա-
շտակը մի համալսարանի եւ ակադե-
միայի չափ: Քաղաքի ճարտարապե-
տությունը, իսկական ֆաղաֆային
կյանքը, կենցաղն ու կենսակերտը,
արվեստի եւ թանգարանային մշա-
կույթի անչափելի հարուստ մթնոլոր-
տը էականորեն հղկում են մտավորա-
կան մարդու իր նկարագիրը:

Եվ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, արդեն
ձեւավորված երիտասարդ գիտնա-
կան, վերադառնում է Երեւան եւ մե-
նում հայ բանասիրության դասվա-
կոր աստարտը:

Ուրեմն, աշխատանք. նախ, Մա-
նուկ Աբեղյանի անվան գրականու-
թյան ինստիտուտում, աղա Մաշենա-
դարանում՝ սկզբում՝ իրեն գիտնա-
կան ֆարսուղար, աղա՝ ավագ գի-
տախոս: 1987-ին նա, գիտական
աշխարհում իր անունն ու տեղը ար-
դեն հաստատեց եւ արժանի ճանա-
չում ունեցող գիտնականը, դառնում
է բանասիրական գիտությունների
դոկտոր: Հետո արդեն Լա Վեռնի, Սո-
ֆիայի, Սորբոնի, Սրասբուրգի հա-
մալսարանների դասվավոր դոկտոր,
Ֆրանսիական Ասիական ընկերու-
թան անդամ, Վենետիկի Միլիթարյան
ակադեմիայի անդամ... Վստահ չեմ,
թե բոլորը գիտեն, բոլորը թվարկեցի:
Բայց կարեւորը իր գրերն ու ուսում-
նասիրություններն են, իր տանակ ու
տանակ գիտական ծանրակշիռ
հողվածներն ու այլ աշխատանքները:
Եթե բոլորը թվարկեմ, թերթի էջերը
չեն բավականացնի: Կիսուսեմ միայն
մի ֆանիսի մասին՝ շատ
բան բաց թողնելով: ➔ 10

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶՍԵԼԵԱՆ

Ինչո՞ւ հայ դպրոց

Անցեալ շաբթուան ակնարկիս մեջ խօսած էի Սփիւռ-
ֆի հայկական դպրոցներու փակման երեւոյթին եւ անոր
տարբեր անդրադարձներուն մասին, սակայն կը կարծեմ
որ այս միտքը հարկ է աւելի հանգամանորէն լուսարձա-
կի տակ առնել:

Ուսումնասիրութիւնները ցոյց կու տան, որ սփիւռֆա-
հայութեան դպրոցական տարիքի բնակչութեան միայն
2.5%-ը հայկական վարժարան կը յաճախէ, եւ այս տո-
կոսն ալ ենթակայ է աւելի թակսելու յաջորդող տարի-
ներուն: Ցաւալի է այս իրավիճակը, սակայն իրականու-
թիւնն է: Թէ ինչո՞ւ հայ մանուկն ու դասարանի հայկա-
կան վարժարաններ չեն յաճախեր, դաստիարակող դարձ
է՝ կամ որոշ ֆաղաֆներու մեջ հայկական վարժարաններ
չկան, կամ՝ կան, սակայն ուսման տարեկանը շատերու
համար մասշտիպ չէ, կամ ալ օտար վարժարաններու
հմայքն ու մակարդակը կը թակսի մեր վարժարաննե-
րուն...

Փաստացի տեսլանքով Սփիւռֆի տարածքին, վերջին
հինգ տասնամեակներու ընթացքին 226 ամէնօրեայ դպ-
րոց փակուեր է (միտքեա դպրոցները չհաշուած), թիւ
մը՝ որ ենթակայ է աճելու:

Անհմաստ է ներդրուի, ցաւի, ծունկ ծեծել, թէ հայ մոր
սերունդը աղագայնացման ուղիին մեջ է, եւ այս սե-
րունդէն ակնկալիքներ ունենալը յումղէտս փայտալեւի
հեռանկար է:

Դպրոցներ կը բացուին, երբ աւակերտութիւն կայ, իսկ
դպրոցներ կը փակուին, երբ աւակերտութիւն չի մնար,
կամ՝ շատ կը թակսի. Թէեւ կարգ մը գաղութներու մեջ
տակալին յամառորէն գործող դպրոցներ կան 10-20 հայ
աւակերտով: Այս դպրոցները օտար աւակերտներու հա-
մար ալ իրենց դռները բացած են, յաւելեալ որոշ եկա-
մուս մը աղախովելու համար, դարգաղէտ այդ 10-20 ա-
ւակերտները թախելու սիրոյն:

Յետեղեռնեան երջանին Սուրիոյ գրեթէ բոլոր երջաննե-
րուն մեջ, ուր հայ գաղթականներ կայ ֆաստատեմ էին,
դպրոցներ բացուեցան, մեծամասնութիւնը ՀԲԸՄի ու-
թեան օտարակութեամբ. աղա, տարիներ ետք, երբ այդ
երջաններու տաս մը հայ ընտանիքներուն վիճակը բարե-
լաւուեցաւ, լրեցին իրենց գիւղերն ու ավանները եւ հաս-
տատուեցան ֆաղաֆներու մեջ, գլխաւորաբար՝ Հալէպի
մեջ: Ուրեմն, դարձ տիտի դառնար, որ այդ գիւղական
դպրոցներուն տատերը փակուին, եւ այդպէս ալ եղաւ:

Այստեղ անհրաժեշտ է հղատարութեամբ յայտարարել, որ
այդ դպրոցներէն եւ նաեւ դրամանցներէն տաս մը երջա-
նաւարտներ աղագային դարձան գործունեայ երայեր,
ազգային, եկեղեցական, միութենական, ինչպէս նաեւ
գրականութեան եւ այլ մասնագիտութիւններու անդա-
տաններուն մեջ փայլող անուանի մարդիկ, տեղոյն
վրայ, թէ աշխարհի զանազան ծագերուն:

Անա՛, այստեղ հարց մը ակամայ կը ցցէ իր գլուխը: Այ-
սօրուն մեր աշխարհատարած դպրոցներէն երջանա-
ւարտները հայկականութեան գծով ո՞րն են, ի՞նչ կընեն:
Ես կրնամ որոշ դաստիարակ մը տալ Սուրիոյ եւ Լիբա-
նանի դարգաղային, սակայն եթէ հարցը դնեմ Ամերի-
կաներու, Քանաճայի ու Եւրոպայի ազգային իշխանու-
թեանց սեղանին վրայ, ի՞նչ դաստիարակ կրնան տալ ա-
նոնք: Շատ խորեղ չէրթանք, վերջին 20-30 տարիներու
ընթացքին, բոլոր այդ վարժարաններու հազարաւոր եր-
ջանաւարտներէն ֆանի՞ն հայօրէն կ'աղորդի, կը խօսի,
կը գրէ, հայ ընտանիք կազմած է, ազգային-միութենական
հաստատութիւններու կամ կազմակերպութիւններու մեջ
մտած է ... Այդ երջանաւարտները իրենց համար հազար
գոհողութիւններով թախող դպրոցներուն գոյութիւնը
կ'արդարացնեն, անոնց հանդէպ գոնէ բարոյաղէտ կը
փորձեն վարձահատոյց ըլլալ:

Հարցոյցի ամերիկահայ բարեկամիս, դառնորէն ժող-
տեցաւ: Ես, անձնաղէտ ֆանի մը ընտանիքներ մօտէն կը
ձանջնամ, որոնց զաւակները հայկական վարժարան-
ներէ երջանաւարտ ըլլալով հանդերձ, հայերէն չեն խօ-
սիր, շատեր օտար մտանութիւններ կ'ունենան, հայկա-
կան ակումբ ու եկեղեցի չեն յաճախեր... Ուրեմն ինչ-
ղէ՛ն կարելի է արդարացնել այդ դպրոցներուն գոյութիւ-
նը, անոնց համար ծախսուած միլիոնները...

ԱՄՆ-ի հայկական վարժարաններէն մէկուն տնօրէնը
ամերիկացի է, որուն վճարուած աշխատակազմի գո-
մարին մասին երբ լսեցի, ուղղակի շեմեցայ... Եւ այս օ-
տար տնօրէնով դեկավարտող հայկական վարժարանը
ինչպէ՞ս հայկական մթնոլորտ տիտի ստեղծել ու աւակեր-
տութեան մեջ խթանել հայկական ոգին:

Այո՛, այնքան ասեմ որ Սփիւռֆի մեջ հայութիւն կայ,
հայ դպրոցը ողջ է գոյատեւել: Բայց մինչեւ երբ եւ ի՞նչ
հեռանկարով: Հայութիւնը թախողանելով: Մենք մեզ
չխաբենք: Հայութիւնը միայն Հայաստանի մեջ կրնայ
թախողանուիլ, եւ վերջ:

Խմբ. կողմից.- Նախորդ շաբթուայ համարում, հենց
այս սյունակի տակ, հակիրճ անդրադառնալով Սփիւռ-
ֆուն հայկական դպրոցների փակման փաստին, որդես
փակված դպրոց սխալմամբ հիշել էինք ՀԲԸՄ-ի Տեմիր-
ճյան-Մանուկյան դպրոցի անունը, այնինչ փակված
կամ փակվող դպրոցը Փաստադեմայի Վաչէ եւ Թամար
Մանուկյան վարժարանն է:

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱԼ

Գործազրկությունն աճում է սննեսական աճին զուգահե՞ռ...

Տասնյակ հազարավոր նոր աշխատատեղերի մասին հայտարարություններ անելիս, վարչապետ Փաշինյանն այդպես էլ չհասակեցրեց՝ խոսքը նոր աշխատատեղերի, թե՛ սպերից դուրս բերվածների մասին է: Վերջին անգամ նրա հայտարարած այդ ցուցանիշը 91 հազարն էր: Սակայն ամբողջ խնդիրն այն է, որ իրական կյանքում ոչ միայն նոր աշխատատեղեր չեն ավելանում, այլև գործազրկությունն ավելի է խորանում: Այն բանից հետո, երբ վիճակագրական կոմիտեն արձանագրեց 2019 թ.-ի առաջին եռամսյակում գործազրկության աճ անցած սարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, գործող վարչապետը ձեռնամուխ եղավ վիճակումի ճիշտացում այդ ցուցանիշը «ձգձգելուն»՝ հոգուս իրականությանը հակառակ էլ իր իշխանությանը ձեռնուսու դասեր տալու հույսով:

Արդեն հաջորդ՝ անցած սարվա երկրորդ եռամսյակում Հայաստանում աշխատատեղերի թիվը վիճակագրական կոմիտեն ավելացրեց 46 հազարով: Չնայած, որ մեր մեծ փոքր երկրի աշխատատեղերի համար մեծ ցուցանիշը գործնականում անհնար է ել այդքան աշխատատեղերի ավելացում երեք ամսում կարող է լինել միայն այնպիսի մեծաքանակ բնակչություն ունեցող երկրներում ինչպես ԱՄՆ-ն կամ Ռուսաստանն է, ինչի մասին փորձագիտական մի շարք փաստագրեր բերվեցին, սակայն վիճակում ու նրան հրահանգող մնացին իրենց դիրքերում: Սակայն հավաստիության դասեր ստեղծելու համար, անցած սարվա արդեն երրորդ եռամսյակում ցուցանիշների «վազալին թռիչքի» թափը փոքր-ինչ նվազեցրին:

Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարություններին հավասարիմ մնալու համար էլ նույն հրատարակմամբ նշվում էր, որ զբաղվածության մակարդակն էլ է բարձրացել՝ 1,4 տոկոսով: Այս դիվիզիան վիճակում բացարձակ է նրանով, որ առաջին ցուցանիշը հաշվարկել են աշխատատեղի թվաքանակի համեմատ, երկրորդ՝ աշխատատեղի թվաքանակի համեմատ: Այսպես թե այնպես, ակնհայտ է, որ 2019 թ.-ի երրորդ եռամսյակում գործազրկությունը աճել է կազմելով մոտ 217 հազար մարդ, նախորդ եռամսյակի 207 հազարի դիմաց: Համադասականաբար՝ բարձրացել է նաև գործազրկության մակարդակը՝ հասնելով 18 տոկոսի՝ նախորդ եռամսյակի 17,7 տոկոսի դիմաց:

վիճակումի սարքեր ցուցանիշներ համարելով:

Թերեւս ոչ ոքի մոտ կասկած չի առաջացնում, որ եթե սննեսական աճում է, ապա գործազրկությունը նվազում է: Առավել եւս եթե սննեսական աճում է բարձր տեմպով: Հիմա ներկայացնենք 2019 թ.-ի համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ)՝ սննեսական աճի ցուցանիշները անցած սարվա երկրորդ եւ երրորդ եռամսյակներում եւ դրանք համարեմք նույն եռամսյակների գործազրկության ցուցանիշների հետ:

Ըստ վիճակումի, 2019 թ.-ի երրորդ եռամսյակում սննեսական աճը երկրորդ եռամսյակի նկատմամբ կազմել է 30,6 տոկոս: Այսինքն, ստացվում է, որ երրորդ եռամսյակում սննեսական աճը երկրորդ եռամսյակի համեմատ աճել է 30,6 տոկոսով, իսկ գործազրկությունը երրորդ եռամսյակին երկրորդի համեմատ այս աճին զուգահեռ ոչ միայն չի նվազել, այլ, ինչպես նշեցինք վերջում, աճել է 10 հազարով, հասնելով 217 հազարի կամ 0,3 տոկոսով, հասնելով 18 տոկոսի:

Վիճակումի թողնենք դարձելու համար, թե իր հրատարակած այս երկու՝ միմյանց հակադրվող ցուցանիշներից ո՞րն է կեղծված՝ սննեսական աճի՞նը, թե՞ գործազրկության աճի՞նը: Մինչ վիճակումն կկողմնորոշվեն այդ հարցում, դառնելով այս ցուցանիշների հակասությունից, կարող ենք արձանագրել, որ երկուսն էլ աղավաղված եւ իրականությանը չհամադասարարող սվալներ են:

1 Մի խոսքով՝ նստաշրջանի երկրորդ օրը, մասամբ էլ չորեքշաբթի լրիվ օրհակային օրեր էին, քանի որ սրացումը, անվերջ հնչող փոխադարձ մեղադրական ելույթներով, շարունակվեց նաև հաջորդ՝ չորեքշաբթի օրը, ու անգամ «Իմ հայրի» դասաձևավորներից Լուսինե Բաղայանը հնչեցրեց բանալի խոսքը. «Սարում ե՛ք»: Նախորդել էին «Լուսավոր Հայաստանի» ղեկավար Էդմոն Մարուխանի մեղադրանքները Արարատ Միրզոյանին, թե չի կարողանում կառավարել խորհրդարանը, բացի այդ՝ անաչառ չէ եւ չի նույնպես արդեն հայտարարված եւ «Լուսավոր Հայաստանի» առաջարկած՝ Երեւանի ֆալսիֆիկացիայի նվիրակությունների օրինակաբանության հարցն ուսումնասիրող ԱԺ ԲԵՆԻՅԻ Հանձնաժողովի կազմի համալրմանը: Վարչապետն էլ, Արարատ Միրզոյանն էլ հայտարարել էին, որ իրավական անհամադասարարություն է ի հայտ եկել ՏԻՄ գործերին խառնվող ԲԵՆԻՅԻ Հանձնաժողովի ստեղծելու համար: Ու դրանից հետո «Իմ հայրը», ջնամակցելով փխարկությանը, քաղաքացի դրա կազմի համալրմանը: Մի խոսքով՝ սրացումները այն է-այն է՝ դուրս էին գալիս վերահսկողությունից, մինչև որ բազմաթիվ եւ երկուստեք սթափության կոչերից հետո խորհրդարանը հուն վերադարձավ:

Բայց արդյո՞ք այս հունվարյան սրացումները, իրոք, զուտ անձերի մակարդակով դասահական զուգահեռություններ են, թե՞ ավելի խորային, խութային հոսանքներ կամ հասկանում, որոնք ժամանակ առ ժամանակ ցնցում են մակերեսը, լավ համակարգվելով ինչ-որ կենտրոնից. ասենք՝ դրսում Վանեցյանի՝ առաքելությունը շարունակելու խոստումով ու Միֆայել Միմասյանի՝ «Մամ մարդ չեն» միաժամանակյա սեանսով, խորհրդարանի ներսում՝ կլասիկ եւ էլ ավելի կլասիկ ընդդիմության սինգլնո գործողություններով: Արդյո՞ք ներկա իշխանության խորային-իրական ընդդիմախոսը դեռ հույսը չի՞ կորցրել որեւէ ձեռով վարչապետի աթոռը վերագրվելուց՝ համագամբների նախագծային զուգորդմամբ կամ

Ինչ է կասարվում խորհրդարանում

բազմաբայլ կոմբինացիաներով իշխանության վերադասավորումից հուսալով ու լրիվ մոռանալով հանրության գործունի մասին: Ասենք, որ խորհրդարանի լուծարման դեմքում անգամ բոլորովին էլ ակնհայտ չէ, որ խորհրդարանում նույն կերպ կհայտնվեն «Լուսավոր Հայաստանը» ու «Բարգավաճ Հայաստանը», իսկ հասկալիս խորհրդարանի գծագրությունը փոխելու հետ հները հասկալիս մեծ հույս չդրեք է կալիս՝ ավելի օրս երկիրը կվերածվի սողուն-գոմորի:

Համեմայնողե՞ք՝ դրսում մասկառնների, ծննդաքանակի եւ ուզած թեմայի լայնորեն եւ կայծակնային օտարորոնները, լարման սարքեր օջախները, զանազան միջադեպերի հրահրումը հուշում են օտարաշունչի մասին: Միևնույն ժամանակ չդրեք է մոռանալ, որ մարդիկ արդեն առել են բողոքով հարց լուծելու համը, որը նախկին իշխանությունում օրոք հնարավոր չէր, ու հիմա ինչ իշխանություն էլ լինի՝ այդ գործուն չի կարելի անստել:

Իհարկե, բնականոնն ու ճիշտը դրս է լինի նորմալ սղանդանոցում մոթված, ստուգված միսը վաճառքի հանելը՝ բացառելով ձիու, շան կամ ելի մսի հայտնվելը վաճառում, կամ նորմալ-հիգիենիկ լոգոններ ունեցող ժամանակակից ծննդաքանակ ծննդաբերելը, սակայն միաժամանակ իշխանությունը դրս է իմանալ, որ այդպիսի՝ իրոք դրական փոփոխությունները հրամանագրերով հնարավոր չէ անել, մարդիկ դրս է սննեսալիս եւ հոգեբանորեն դասրաս լինեն դրան, այնպես որ ողջունելի է կառավարության՝ երկու դեմքում էլ փոխզուռնային լուծումների գնալն առայժմ: Բայց այս դիմակայությունը շարունակվելու է ամեն առիթով, իսկ արդեն մարդն ու բարեփոխման միջազգային դասրամեքեր աչի առաջ ունեցող որեւէ բարեփոխիչ միս էլ սարքեր լեզուններով են խոսելու՝ իրար չհասկանալով: Այնպես որ՝ ճիշտը նախ ջայնաններ, ենթակառուցվածներ ստեղծելն է՝ վերը նվաճել երկու,

եւ հետագա այլ դեմքերում էլ, հետո հրամաններ արձակելը:

ԱՄԿ-կառավարություն հարցուդասարանը՝ մո՞ղավանջ

Մեկ անգամ գրել ենք, բայց միևնույն է, մեր դասրամավորները կրկին իրենց բանին են, ու ԱՄԿ-կառավարություն հարցուդասարանին փչ է մնում ողջ կազմով հարց ուղղեն կառավարությանը: Եղբայր, 52 դասրամավորով կառավարությանը հարց սալու համար գրանցվում են, որ ինչ անեք: Ողջամտության կանխավարկածն այս արարողակարգային միջոցառման համար չէ՞: Միզուցե գործին դրս է խառնվել հոգեբանները, միզուցե դասրամավորներից շատերն ունեն ուսարդության, հոգածության կարիք կամ իմարդստուրման հնարավորության մակաս, ու նրանց իմնությանն օրնամ միակ ձեռը կառավարությանն ու հասկալիս վարչալիս հարց ուղղելն է: Հոգեբանի խառնվելուց հետո միայն մեզ թույլ կսանք կոչ անել ԱՄ նախագահին՝ նախաձեռնեք փոխել կանոնակարգը, ժամանակ սահմանեք, ասենք երկուսուկես ժամ, թե չէ չորեքշաբթի օրվա վերջին ԱՄ միսը լողստենոդների ու նույնիսկ կառավարության համար վերածվում է մո՞ղավանջի:

Կուսոյանի մահը համարժեք է երկրում անաղաղության զգացմանը

ԱՄԾ նաչկին դե Գեորգի Կուսոյանի մահը (էն որ ասում են՝ րեսական գործ է հարուցվել իմնասղանդության հասցնելու վարկածով), իմծ վերադարձեց այն անաղաղության զգացումը, որ ունեցել են շատուշատ անգամ՝ Վլադիմիր Նազարյանի իմնասղանդության, գլխավոր դասալիսազ Հենրիկ Խաչատրյանի սղանդության, Հոկտեմբերի 27-ի սղանդի, փոխոսիկանաղաղ Գեորգ Սիերյանի սղանդության, նախկին ոսիկանաղաղ Հայկ Հարությունյանի անհավասարի իմնասղանդության լուրերը լսելիս: Որովի-

են այս (եւ բազմաթիվ այլ) նախկին առանցքային դասրամայների՝ երեք իրականում չդարձվող հանգամանքներով մահերը մի սեսակ դեպքում են կողում, խեղձացում նրա աղաղությունն ու անվասագրությունը, վախեցնում մարդկանց, որ ինչ-որ հորներ երբ- ինչ ուզենան՝ կանեն մեր դեպքում ներսում, ու դրա դեմն առնելու, կամ գոնե ողջ ծավալով կասարվածը բացահայտելու ուղը կամ կամն ունեցող կառույց չկա: Գեորգի Կուսոյանը այն սերնդի ներկայացուցիչն է, որը հիմա ֆաղափական եւ սննեսական սարքեր առանցքային դասրամներում դեք է սանձնել, ու ի դասրամ դեքսական նսանկության սեղեկասվության սիրաղեցելուց զա՛ս՝ հաստատ իմացել է ներկա դեքսարանների կենսագրության շատուշատ մանրամասներ: Անեմ, ով՛ ինչպես դասրամավոր դարձավ, ով՛ ինչպես այս կամ այն ֆաղափական ուղը ձեւավորեց ու խորհրդարան մսրեց անցյալում եւ հիմա, ով՛ ինչի դիմաց ինչ է ստացել: Ուրիք եւ անվասագր բան է այս բոլորը ենթադրել այս կամ այն անձի աղիորի հայտարարությունների կամ մանուկ բանբասանի մակարդակով, լրիվ ուրիք եւ վսանգավոր բան՝ այդ բոլորն արմասից իմանալով, անցյալի, ինչու չէ՞ նաեւ ներկայի իշխանությունների ողջ սուրեւաղին, արսալին կաղերին, անձերի մասին սեղեկասվությանը սիրաղեցել: Չնայած՝ բարձր դրոքսեղանների՝ ֆաղափական փոփոխության դասրամով իրոք անդիսան լինելու զգացումը եւս, որ շատերի համար այժմ խնդիր է, չի կարելի որդեք շարժաղիք բացաղել: Իրոք ցավ աղիելով երիսասարդ մարդու, ընսանիի հոր եւ անուսնու հեռանալով, միաժամանակ նեքն, որ չենք հավասում նրա սարոհնակ իմնասղանդության լիարժեք բացահայտմանը՝ օտարաղներն են շատ ու սարսեսակ, որոնց կասկածի սակ դնելու նղասարվոր հանգամանը կարող էր նկասի ունեմալ իմնասղանդության հասցնող ուզած երրորդ կողմը:

ԵՐՎԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Հաստատվածությունն ու զգոնությունը ի վերջո տալիս են դրական արդյունք: Աժխարհասփյուռ հայերս մի ամբողջ դար լայնաբերան, որդեսգի աժխարհի 30 երկրներ ճանաչեն Հայոց ցեղասպանությունը: Իսկ 2015-ին այն համաաժխարհային հնչեղություն ստացավ Ճիժեռնակաբերդում կայացած հարյուրամյակի հիշատակության առթիվ Հռոմի դարձ Ֆրանցիսկոս Ա-ի Երեւան ժամանելու, անցյալի իրադարձություններին նրա դասաժ բնութագրման եւ աժխարհի չորս դեռությունների ղեկավարների մասնակցության շնորհիվ: Նույնքան կարեւոր է այստեղ վերսին հիշատակել դասնական այն դաժը, երբ անցյալ տարվա հոկտեմբերի վերջերին Մ. Նահանգների կառավարության օրենսդիր մարմնի երկու դալաժներ ջախջախիչ մեծամասնությամբ ընդունեցին Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչող մի բանաժեւ, որը մինչ այդ միշտ մնացել էր առկալիս:

Միջազգային հարաբերությունները սովորաբար այսուհի անակնկալ Երադարձերի վրա են կառուցվում: Այդ դասժառով էլ անհրաժեշտ է համադասաժխան մարմիններն ու կառույցները միշտ զգոն եւ սեղեկացված դաժել, որդեսգի հնարավորությունների առաջացման դարազանեում կարելի լինի դասաժ ձեւով օգտագործել դաժն:

Իր նորամուսն ազդարարող տարին տալիս է դասնական մի նոր առիթ միջազգային Բաղաժական հասարակությանը հիշեցնելու այն անարդարությունը, որ կատարվեց 1920 թվականի Սեւրի դալմանագրից Լոզանի 1923 թվի դալմանագրով փոխարինելու հետեւանում: Սեւրի դալմանագրի ուրվականը արդեն մեկ դար է, ինչ հետադնում է Թուրքիայի հանրադեռության իրարահաջորդ ղեկավարներին:

Սեւրի դալմանագրի փաստը: Սեւրի հաշտության դալմանագիրը արդար հասուցում էր դարադեում Հայոց ցեղասպանության ժամանակ զոհվածներին եւ դրանից մազադուրծ եղածներին: Մ. Նահանգների նախագահ Վուդրո Ուիլսոնը հրադարակել էր իր 14 կետերից բաղկացած ծրագիրը, որ համաաժխարհային նոր կարգուկանոն էր հաստատում՝ հիմնված խաղաղության եւ մարդու իրավունքների դաշտանության վրա: Ծրագրի 12-րդ կետը Հայաստանին էր վերաբերում, եւ նախատեսում էր Օսմանյան կայսրության թուրքական հասվածին շնորհել ինքնիշխանություն, իսկ թուրքական լծի տակ ադրող այլ ազգությունների համար ստեղծել կյանքի ադաժող դալմաններ եւ ինքնավար զարգացման անվերադաժ հնարավորություններ:

Նախագահը Կինգ-Կրեյնի հանձնաժխմբի ղեկավար ամերիկացի զեներալ Ջեյմս Գ. Հարթբոդին (որոշ այլ աղբյուրներում՝ Հարթբոդին) հանձնարարել էր ուսումնասիրել գործը եւ սահմանագծումների վերաբերյալ հանձնարարություններ առաջարկել: Հանձնաժխմբը եկել էր այն եզրակացության, որ Հայաստանին դեժ էր հասկացնել 150 հազար Բառ. կմ. կմ. է), ներառելով Վանի, Բիթլիսի, Երզրումի եւ Տրադիզոնի՝ որդես ել դեղի Սեւ ծով նահանգները:

Այս առաջարկները ներգրավված էին Սեւրի դալմանագրում (հոդվածներ 88-93): Սեւրի բանակցություններին զուգընթաց, հայերը ձգտում էին նաեւ իրականացնել մեկ այլ ազգային երազանք՝ իշխանություն ձեւավորել Կիլիկիայում, մի բան, որ ներառված չէր Ուիլսոնի ծրագրում:

Հայկական ազգային դասվիրակության ղեկավար Պողոս Նուբար փաշան բանակցություններ էր վարել Առաջին աժխարհամարտի դաշնակից երկրների

ղեկավարների հետ եւ համաժայնության եկել Կիլիկիայի ինքնավար հանրադեռության դիմաց աջակցել նրանց ջանքերին եւ կազմավորել 5000 կամավորներից բաղկացած հայկական մի լեգեոն:

Կիլիկիայում հայկական ազգային դասվիրակության ներկայացուցիչ Միհրան Տամասյանը 1920 թվականի օգոստոսի 6-ին նախքան Սեւրի դալմանագրի ստորագրումը, ամսի 10-ին, հռչակել էր Կիլիկիայի անկախությունը: Դժբախտաբար նրա նախաձեռնությունը դաշտանություն չէր գեղել զինված ուժերի կողմից, որովհետեւ ֆրանսիական իշխանությունները զինաթափել էին հայ կամավորներին՝ Արարայում (Պաղեսին) զերմանա-օսմանյան համաշտը զորերի դեմ 1918-ի սեղեսեմբերի 19-ին իրենց տարած հաղթանակից անմիջադես հետ: Այնուդես որ, ֆրանսիական բանակին դժվար չէր գեղել Տամասյանի զխավորած կառավարությունը:

Պատանկան այս միջադեղը հուշում է մեզ, որ ադազայում երբ էլ Սեւրի դալմանագրի Եուրջ ֆննարկումներ անցկաց

րադեց Լոզանի դալմանագիրը, որը օրինկանություն եւ ինքնիշխանություն էր դարադեում Թուրքիայի հանրադեռությանը: Այս ձեւով փաստրեն Սեւրի դալմանագիրը փոխարինվեց Լոզանի դալմանագրով, որտեղ Հայաստանի անունը չէր էլ նշվում:

Սեւրի հաշտության դալմանագիրը մասնաշտելու էր Թուրքիային եւ բռնազրավված տարածները վերադարձնելու էր իրենց բնիկ տերերին: Մինչեւ համաաժխարհային երկրորդ դաշտարազը Թուրքիան իրեն ադաժող էր զգում մասնաշտման վսանզից, սակայն դաշտարազի ալարտին նրան դաժանջ ներկայացվեց, որ որոշ տարածներ (նահանգներ) վերադարձվեն Հայաստանին եւ Վրաստանին: Խորհրդային Միության ղեկավար Սալիները նույնիսկ դաշտարազ էր ներտուժել Թուրքիա, բայց երբ Ջեղիլն սդառնաց ասումային ռումբով, նա ընկրկեց:

Սեւրի դալմանագիրը կարող է վերականգնվել որեւէ ժամանակ՝ կախված միջազգային հարաբերությունների ընձեռած հնարավորությունից: Նրան ժա

Բայց կարծես Անկարան չափն անցել է Իրաում եւ Սիրիայում ձեռնարկած իր ինքնուրույն, միակողմանի արկածախնդրություններով, որ նշանակում է անտեղ ՆԱՏՕ-ի ղեկավարության դիրորոշումները: Կոնգրեսի վերջերս ընդունած որոշումները (Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելու վերաբերյալ) դրա վառ ադազույցն են:

Բայց նախքան Սեւրի դալմանագրի վերանայումը կամ չեղյալ համարելը, տեսնենք, թե ինչդես կարող ենք մենք փոխհասուցում կամ վարձատրություն ստանալ: Թուրքիան կոտորել է հայերի երկու երրորդին, բռնազրավել մեր դասնական հայրենիքը եւ այսօր ՆԱՏՕ-ի հովանու ներտ իրեն դաշտանված է զգում ամեն տեսակի դաժանջադիական ակնկալիների դիմաց:

Որոշ փաստաբաններ չեն կարողանում համադասաժխան իրավական ձեւակերտումները ձգործել՝ փոխհասուցման դասական գործեր հարուցելու համար: Ուրիշներ, ինչդես օրինակ ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հանձնաժխմբի նախ

Ուիլսոնյան Հայաստանի 100-ամյակը՝ դաժանջադիության հարթակ

վեն, մենք դեժ է Կիլիկիայի դաժանջն էլ դարձնենք բանակցությունների անփակեղի մարջ:

Հակառակ որ Թուրքիան ստորագրել էր դալմանագիրը, որի 88-րդ հոդվածը նշում էր. «Թուրքիան հայտարարում է, որ ձանաչում է Հայաստանը, ինչդես այդ բանն արդեն արել են Դաշնակից տերությունները, որդես ազատ եւ անկալի դեռություն», իրադարձությունները բացասական Երադարձ ունեցան:

Դաշնակիցները հանձնարարել էին Մուսթաֆա Քեմալ Աթաթուրքին գնալ եւ արձակել Օսմանյան դաշտված բանակը, միչդես ինքն զմացնել եւ այդ գորը օգտագործել էր ձեւավորելու համար իր «Ազգային ազատագրական արազը», որի նդաշակն էր Անատոլիան «ազատագրել» իր դեռես ողջ մնացած բնիկներից: Այդ ժամանակահատվածում դաշնակիցներն իրար դեմ էին դուրս եկել, եւ յուրաքանչյուրը փորձում էր ինքնուրույն գործակցել վերածնվող Միլի Եարժման հետ: Հաշտադես վաշնագավոր էր Քեմալ-Լեւին հանազործակցությունը, որի միջոցով ռազմամթեր, տարեր տեսակի դաշտեր եւ ոսկի էր փոխադրվում Ռուսաստանից Քեմալին, որդեսգի վերջինս կարողանար Կիլիկիա վերադարձած 150 հազար հայերին դուրս վանել երկրից: 1922-ի սեղեսեմբերին նա բառադիրեն ծովում խեղդամաժ արեց Ջմյուռնիայի բնակչության մեծամասնությունը կազմող հույներին՝ ամբողջ Բաղաժը հրո ձարակ դարձնելուց հետո: Այնուհետեւ տար

կին Բարտուղար դորժ. Ալֆրեդ դը Ջալալը ալեղի լավատեսական կարծիք ունեն: Նրան հայտարարում են, որ «ցեղասպանության ոժի փաստական եւ իրավական առումներով Եարունակական բնույթի հետեւանով, փոխհասուցման հարցը չի կարող փակված կամ ժամանակավերտ համարել: Ուստի ցեղասպանությունից փրկված հայերը կարող են անհասական, թե խմբական դաժանջներ ներկայացնել փոխհասուցում ստանալու համար: Դա նաեւ հրեաների դարազան էր եղել ժամանակին, եւ նրանք հաջողությամբ կարողացան այդ դաժանջները ներկայացնել համադասաժխան երկրներին, որոնցում իրենց սեփականությունները բռնազրավված էին»:

Ժամանակը մեր օգտին չի Եարժվում, եւ Թուրքիան հենց դրա՝ մոռացության վրա է դրել հույսը: Առկա է նաեւ այն հանգամանքը, որ աժխարհով մեկ ցրված եւ երբեմն ազգային ինքնությունը աղոտ ներկայացնող հայերից Եարտեր փոխհասուցման կամ տարածային դաժանջներ ներկայացնելու մեջ որեւէ գործնական առավելություն իրենց կյանում չեն տեսում:

Տեղասպանության զոհերը հիմնականում արեւմտահայերն են, բայց նրանք ինքնուրույն դեռություն չունեն, որդեսգի առաջ տանեն իրենց դաշտ: Միայն ինքնավար դեռություններն են իրավասու փոխհասուցման դաժանջներ ներկայացնելու: Դա ուրեմն դեժ է լինի Հայաստանի Հանրադեռության գործը, բայց ՀՀ-ն էլ ձանադարհներ է որոնում իր հարաբերությունները Թուրքիայի հետ առանց նախադալմանների բարելավելու համար: Երկիրն արդեն մերձեցման հիմքերը դրել է: Այնուդես որ սփյուռքահայության դաշտն է Եարունակել մի կողմից զգոն եւ դաժանջաշտեր լինելու, իսկ մյուս կողմից միջազգային հանրությունը սեղեկացված դաժելու դալմարը: Այլադես հնարավորությունները կզան ու կանցնեն մեր կողմով:

Սեւրի հաշտության դալմանագրի հարյուրամյակը հիանալի առիթ է համախմբելու եւ գորակոչի եմթարկելու մեր կարողությունները: Դասախոսություններ, սեմինարներ, գիտաժողովներ, Բաղաժական միջոցառումներ, լրատվական արազվեր եւ հանրային ցույցեր դեժ է կազմակերտել հիշատակելու համար այդ դալմանագրի դրույթները եւ ողջունելու համար դրանք իրականացման հետազատ արդյունքները:

Թարգմ. ՀԱՄԱՐ ԾՈՒՆԿՅԱԼԵ (The Arm. Mirror-Spectator)

ՀԱՎՈՐ ՉԱԵՐՅԱԼ

Թուրքագետ

«Ազգ-ի» նախորդ համարում, անդադարաբեկ Լիբիայում հակամարտող կողմերի միջև զինադադարի դադարադադար ստորագրելու առաջադրանքով հունվարի 13-ին Մոսկվայում հրավիրված միջազգային կոնֆերանսին, կարծիք էի հայտնել, որ դրա ձախողումը հիասթափություն էր պատճառում Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանին, հավանաբար հիասթափության նոր աղբյուր կհանդիսանա հունվարի 19-ի նույն հարցին նվիրված Բեռլինի կոնֆերանսը: Լիբիայի ճգնաժամի՝ Մոսկվայից հետո նաև Բեռլինում ֆնանսումը ինքնին հիասթափություն էր Էրդողանի համար, որովհետև բեռլինյան կոնֆերանսը մասնակիցների առումով լավ ավելի ընդգրկում, ներկայացուցչական էր հեղինակավոր էր, իսկ այդ հանգամանքը միանգամայն մեծացնում էր Էրդողանի սկզբի սակ մնալու հավանականությունը:

Մոսկվայի կոնֆերանսի նախաձեռնությունը լավանում էր ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինին: Զանգի որ նա հրադարարի կոչով հակամարտող կողմերին՝ Տրիպոլիի ազգային համաձայնության կառավարության ղեկավար Ֆաիզ ալ-Սարաջին և Լիբիայի ազգային բանակի հրամանատար հալիֆե հաֆթարին դիմել էր Սամբուլից, որ նա մեկնել էր «Թուրքական հոսի» գազասարի գործարկման մեկնարկը սալու համար, ուսի նրա նախաձեռնությանն ակամա մասնակից դարձավ նաև Էրդողանը: Թեև Էրդողանը հրավիրված չլինելու դասառնով Մոսկվա չէր մեկնել, ուսի թուրքական դատարանությունն այնտեղ գլխավորեց արգործնախարար Մելուք Չավուչոյուն, բայց ելնելով հրադարարի նախաձեռնությանը մասնակից դառնալու հանգամանքից, ամեն կերպ ջանում էր, որ մոսկվայի կոնֆերանսը հաջողությամբ ավարտվի:

Էրդողանի ջանքերը, սակայն, բախվեցին ֆելդմարշալ հաֆթարի հակազդեցությանը, որն էլ կանխորոշեց Սամբուլում արված հրադարարի կոչը դադարադադար անհատելու մոսկվայի կոնֆերանսի առաջնության ձախողումը: Դրան սանձարձակությամբ նդաստեց Էրդողանը, այն առումով, որ նա հաֆթարին անվանել էր ահաբեկիչ, դավաճան էր բռնակալ: Ավնիայ է, որ այս անվանարկումները միանգամայն հակասում են միջնորդական առաջնության սրամարտությանը: Ավելին, Էրդողանը միաժամանակ նշել էր, որ ղեկավարներն ահաբեկիչների հետ բանակցությունների սեղանին չեն նստում, այդ իսկ դասառնով ինքն նստում է Լիբիայի օրինական իշխանությունների՝ Տրիպոլիի ազգային համաձայնության կառավարության և նրա ղեկավարի՝ վարչապետ ալ-Սարաջի հետ :

Բայց նստեց ոչ թե Մոսկվայում, որտեղ հաֆթարի հետ բանակցությունների սեղանին նստել էր Չավուչոյունի գլխավորած թուրքական դատարանությունը, այլ Բեռլինում, այն էլ անձամբ: Պարզապես հաֆթարը դրան չարձագանքեց, ընդ որում Չավուչոյունը, ի սարբերություն Էրդողանի, հաֆթարին համարել էր կարեւոր դերակատար, իսկ հրադարարի դադարադարի կողմերին առաջարկված նախագիծը հասուկ հողվածով, ինչդեռ նշել էր Euronews-ը, արգելում էր թուրքական գործադիրությունների մոսկվայից Լիբիա: Բայց դա չհասնում էր հաֆթարին, որ առանց նախագիծը ստորագրելու հեռանա Մոսկվայից, կարծես հնարավորություն սալով Էրդողանին հայտարարելու, թե գնդակն այսուհետև Պուտինի դասում է: Էրդողանը դրանով հրադարարի նախաձեռնությունն ամբողջովին զիջեց ՌԴ նախագահին, որդեգրեց Բեռլինում էլ իր դիրքը զիջի հաֆթարի առջև:

Ինչդեռ: Մինչ հարցին դասասխանելը նշեմ, որ ալ-Սարաջի 17 հազարանոց զորքի 70 %-ը, «Haberturk» հեռուստատես-

տության մեկնարանների վկայությամբ, օտարերկրյա վարձակառններից է ահաբեկիչներից է կազմված, որոնց շարքերը, ինչդեռ օրերս անգլիական «Գարդիան» էր գրել, համարվել է Էրդողանի կարգադրությամբ Սիրիայի Իդիբ բաղաբից Տրիպոլի սեղանիկված 2 հազար ահաբեկիչներով, որոնք այնտեղ թուրքական ղեկավարներից ամսական 2 հազար դոլար են ստանում Իդիդիում ստացած 400-450 դոլարի դիմաց: Անգլիական թերթն հաստատել էր ՌԴ արգործնախարար Մեդվեդև Լավրովը, ասելով. «Այն ահաբեկիչներին, որոնց սեսել էին Իդիդիում, նաև Տրիպոլիում են ֆնանսում»: Այդ ընթացքում Իդիդի «օտարերկրացի գրոհայինների աղբանոց» էր անվանել Սիրիայի գծով ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչը: Այս ամենը ինքն էր սալու ենթադրելու, որ հրոսակախումբը հենց ալ-Սարաջի զորքն էր:

Ի դեմք՝ Թուրքիայի նախագահը սկսել էր Իդիդիից Տրիպոլի ահաբեկիչներ սեղանիկելու նախնա ալ-Սարաջի կառավարության հետ անցյալ սարվա նոյեմբերի

կան գործողություններին, էլ չենք խոսում Ռուսաստանի մասին: Կոնֆերանսին, Գերմանիան ներառյալ, հրավիրվել է 12 երկիր՝ Անգլիան, Ֆրանսիան, Իսպանիան, ԱՄՆ-ը, Ռուսաստանը, Չինաստանը, Թուրքիան, Եգիպտոսը, Արաբական Միացյալ Եմիրությունները, Ալժիրը, Կոնգոն և ՄԱԿ-ի, Եվրոպական Միության, Արաբական լիգայի, Աֆրիկյան Միության ներկայացուցիչները, ինչդեռ նաև Տրիպոլիի ազգային համաձայնության կառավարության ղեկավար ալ-Սարաջին և Լիբիայի ազգային բանակի հրամանատար հաֆթարը:

Մասնակիցներից թերեա ԱՄՆ-ն է, որ Բեռլին է ներկայացել ղեկավարող մակարդակով, իսկ մյուսները՝ ղեկավարության կամ կառավարության ղեկավարների: Կոնֆերանսը Լիբիայում նախ հրադարարի, աղա խաղաղության հաստատման համար առաջնահերթ նշանակությամբ ֆնանսել էր հակամարտող կողմերից ու ճգնաժամին մասնակից երկրներից դասանցել է նդաստեղ խաղաղ բնակչության

սին, որի կազմում կընդգրկվեն ալ-Սարաջի կառավարության ու հաֆթարի իշխանության 5-ական ներկայացուցիչ, ավելացնելով, որ Բեռլինի կոնֆերանսում ստորագրված փաստաթղթերը ընդունվելու են ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհուրդում, դառնալով միջազգայնորեն դասակարգված մասնակից բոլոր երկրների համար:

Ասուլիսում Մերկելից հետո ելույթ է ունեցել գլխավոր ֆարսուղար Գուստերեռը: Նա Լիբիայում ֆաղաբացիական դասերազմի ճգնաժամը դադարեցնելու էր արսաֆին դերակատարների միջանոսությամբ, ինչդեռ նաև առանձին երկրների հակամարտող կողմերին զենք և զորք սրամարտելու դրսետորոններով, աղա բոլոր կողմերին, այդ թվում միջազգային հանրությանը կոչ էր արել ենթարկվելու ՄԱԿ-ի Ախ-ի որոշումներին:

Գալով «Լիբիայի խաղաղության ծրագիր» խոսքով հրադարարված եզրափակիչ հայտարարությանը, աղա դա բաղկացած է 55 կետերից, որի սակ ստորագրել են բոլոր մասնակիցները:

Լիբիայի հարցով Մոսկվայում հրավիրված կոնֆերանսը հիասթափություն էր դասառնել Էրդողանին

Բեռլինի կոնֆերանսով ի չիք դարչան Թուրքիայի նախագահի Արեւելյան Միջերկրականում փայտայած բոլոր հայտերն ու հաշվարկները

27-ին ստորագրված «անվանագրության և ռազմական համագործակցության» համաձայնագիրը, ընդ որում՝ ոչ այնքան ալ-Սարաջի կառավարությանը դասառնելու, որքան դրա թիկունքում կանգնած «Մուսուլման եղբայրներ» դիրքերը Լիբիայում ամրադնդելու նկատառումով, ինչը նա ժամանակին փորձել էր Սիրիայում, Սուդանում, Գորդանանում, Եմենում, Եգիպտոսում և Պարսից ծոցի երկրներում: Դեռեաբար Եգիպտոսի և Սաուդյան Արաբիայի գլխավորությամբ սարածաբանի արաբական երկրների, առավել ևս հաֆթարի բուռն հակազդեցությունը Թուրքիային ամենելին դասահակաման էր: «Մուսուլման եղբայրներ» հանգամանքով դեռ էր բացարեղ նշված արաբական երկրներից զատ Թունիսն ու Ալժիրը ներառյալ, Գերմանիայի, Ֆրանսիայի, Անգլիայի, Իսպանիայի, Ռուսաստանի, ինչու չէ՝ նաև ԱՄՆ-ի աջակցությունը հաֆթարին, ինչը ի չիք դարձրեց Բեռլինի կոնֆերանսում կենսոնական դեմ դառնալու Էրդողանի հույսերն ու Լիբիայի առնչությամբ Միջերկրածովում կոնֆերանսով դադարեցնելու նրա բոլոր հաշվարկները:

Հունվարի 19-ին Բեռլինում հրավիրված գազաթաժողովի բնույթ կրող Լիբիայի ճգնաժամին նվիրված այս կոնֆերանսը համատեղ ջանքերով նախաձեռնել են Գերմանիայի կանցլեր Անգելա Մերկելը և ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը: Այս նախաձեռնությունը թերեա կարելի է խորհրդանշական անվանել, որովհետև Գերմանիան, որդեգրեց ՆԱՏՕ-ի անդամ երկիր, չէր մասնակցել 2011-ին ռազմական այս կառույցի Մուսուլման Զարդաֆիի դեմ ձեռնարկված հակալիբիական ռազմա-

անվանագրության աղախովումը, խզել բոլոր սեսակի կաղերը այն կառույցների հետ, որոնք ընդգրկված են ՄԱԿ-ի ահաբեկչական կազմակերպությունների ցանկում, սառեցնել Իսլամական ղեկավարության և ահաբեկչական համանման կազմակերպությունների հետ առնչություն ունեցող անձանց ունեցվածքը, հարգել Լիբիային զենք մասակարարելու ՄԱԿ-ի արգելիքը, դասասխանակություն ստանձնել Լիբիայում ահաբեկչական գործունեություն ծավալող անձանց և կազմակերպություններին դասառնելու հարցում:

Բեռլինյան կոնֆերանսի աշխատանքները սեսել են շուրջ 4 ժամ: Ավարտին կանցլեր Մերկելը, ՄԱԿ-ի գլխավոր ֆարսուղար Անոնիո Գուստերեռը, Լիբիայի գծով ՄԱԿ-ի հասուկ ներկայացուցիչ Ղասսան Սալամեն և Գերմանիայի արգործնախարար Դեյկո Սասսը հանդես են եկել մամուլի համատեղ ասուլիսում: Deutsche Welle-ի վկայությամբ Լիբիայում սարբեր խմբավորումներին աջակցող երկրները կոնֆերանսում դասակարարվել են աջակցել հրադարարի հաստատմանը, ենթարկվել զենքի մասակարարման արգելիքն և չխառնվել Լիբիայի ներքին գործերին: Կանցլեր Մերկելը խոսել կոնֆերանսում ընդունված եզրափակիչ հայտարարության, ինչդեռ նաև «ճանադարհային ֆարսեզի» մասին: Նա ընդգծելով Լիբիայում ռազմական միջոցառումներով խաղաղության հասնելու անհնարինությունը, կարեւորել է մասնակիցների կառուցողական մոտեցման արդյունքը հանդիսացող այդ ֆարսեզը ժամանակավոր հրադարար մնալուն դարձնելու առումով, նշել է ՄԱԿ-ի հովանու ներք ռազմական կոմիտե սեսելու նախաձեռնության մաս-

րագրել են բոլոր մասնակիցները: Հայտարարության մեջ կոչ է արվում հակամարտող կողմերին և նրանց աջակցող երկրներին Լիբիայի սարածում, այդ թվում օդային, դադարեցնել ռազմական բոլոր սեսակի գործողությունները, հրադարարի խախտման դեմում խախտողների նկատմամբ դասառնողներ կիրառելու դասանց է ներկայացվում ՄԱԿ-ի Ախ-ին, ընդգծվում է Լիբիային զենք սրամարտելու ՄԱԿ-ի արգելիքի հաճախակի խախտումը սարբեր երկրների կողմից, արսաֆին միջանոսությունները կանխելու համար նախատեսվում է կազմակերպել գրոհայիններից կազմակերպված ամեն սեսակի խմբավորումները և կոչ է արվում ճգնաժամի մասնակիցներին զենք մնալ հակամարտությունը հրահրող գործողություններից, ինչդեռ նաև հակամարտող կողմերին ֆինանսական միջոցներով, զենքով և վարձկան գրոհայիններով աջակցելու դրսետորոններից:

Լիբիայում հակամարտող կողմերին ռազմական աջակցության ցուցաբերումն արգելող, այնտեղ դրսից ուղարկված ահաբեկչական խմբավորումների և զինվորական ստորաբաժանումների կազմակերպումը նախատեսող եզրափակիչ հայտարարության սակ ստորագրել է նաև Թուրքիայի նախագահ Էրդողանը: Մինչդեռ Բեռլին ուղետուրվելու առաջ Անկարայի օդակայանում նա կոնֆերանսը համարել էր ուսացած, ֆանի որ Տրիպոլին 9 ամիս շարունակ ենթարկվում է հաֆթարի ուժերի հարձակումներին, աղա ավելացրել. «Թուրքիան ինչդեռ ռազմադաստում, այնդեռ էլ դիվանագիտության ասդարտեզում մղած դադարով դարձել է խաղաղության բանալի Լիբիայում»: Բեռլինից վերադարձնալուց հետո Էրդողանը հայտարարեց, որ Լիբիա այլևս զոր չի ուղարկելու, փաստորեն մերժելով իր մեկ օր առաջ, հունվարի 18-ին ասածը, թե՛ «Մենք շարունակում ենք զորք ուղարկել Լիբիա, այդ առումով մոքիլիզացրել ենք մեր բոլոր ուժերը»:

Ըստ երեույթին Haber Turk-ի և Halk TV-ի մեկնարանները Էրդողանի այս խոսքերից ելնելով են հայտարարում, որ Բեռլինի կոնֆերանսից առավելագույն շահեցին ՌԴ նախարար Պուտինը և Լիբիայի ազգային բանակի հրամանատար հաֆթարը, Թուրքիան ի սկզբանե չէր կարող միջոցոր լինել հակամարտող կողմերի միջև, որովհետև նրա կարողությունները չեն համարդասասխանում միջնորդության դասանցներին:

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆՎԵԼՅԱԼ

դ.գ.թ.

Ինչու է բարձրանում գազի գինը

Ինչդեռ արդեն հայտնի է, աղբյուրի մեկից, ամենայն հավանականությամբ, բարձրանում է գազի գինը, գոնե հայտնի է, որ «Գազդրոմ-Արմենիա» ընկերությունը այդ հարցով դիմելու է համադրաստիան հանձնաժողովը: Մրա մասին, այսինքն՝ գնի բարձրացման, «Ազգ»-ում գրել էին դեռ անցած տարի, ժողովը, որ գազի մերկա գինը, խոսքը ներքին սղաճմանի մասին է, գործող իշխանությունները երկար դադարեցրել են կարող, հետևաբար հարկավոր են լուծումներ, իսկ թանկացումը դառնում է անխուսափելի:

Եվ ահա, արդեն դառնում է հասցանքավոր է, որ գազի գնի բարձրացումը հավանական է նաև սղաճողների համար՝ այստեղից բխող հետևանքներով, իսկ դրանք, մեղմ սասած, այնքան էլ լավ չեն: Գազի գնի բարձրացումը կհանգեցնի շրջանային շուկայի թերթիվի մասին էլեկտրաէներգիայի, սրանմոտի, առաջին անհրաժեշտության աղբյուրների թանկացման եւ այդպիսի բարձրացում:

Եւրոպայի կերպով հաշվարկել այն բացասական հետևանքները, որ գազի գնի բարձրացումը կբերի մեր տնտեսության համար՝ բավականին դժվար է, սակայն դարձ է, որ դրանք ինքնին իսկապես կկանգնեն խնդիրների առջև, որոնց լուծումները, գոնե ներկա իշխանությունների կարողականության դեմքերում, անհրաժեշտ է: Իսկ դա դադարեցնում է ոչ միայն մեր «թավեյա» իշխանությունների փառաբանական ու սնտեսական զարգացման տեսլականի բացակայության, այլև ամենադժգոնակ կարելու երկրորդականից սարբերելու անընդունակության հետ:

Սկսենք նրանից, որ գազի գնադրացման մեջ շատ մեծ է փառաբանական գործոնը, հետևաբար 2019թ. հունվարի մեկից գազի գնի 15 դոլար բարձրացումը արդեն իսկ հուշում էր, որ ՌԴ-ի հետ հարաբերություններում մեծ ունենալ խնդիրներ: Այդ խնդիրներն սկսվեցին ոչ միայն ՀԱՊԿ փառաբանական խաչաճյուղի ձեռքարկումից հետո, այլևս հենց էներգետիկ բնագավառում առկա դադարեցնող փոփոխությունները դադարեցրելու անկարողության հետ:

Չիտեցնենք, որ մինչև 2018թ. ՀՀ-ն գազի գնի շուկայում ուներ դադարեցնող Ռուսաստանի հետ, համաձայն որի՝ մեծ սահմանի մեջ է վճարել 150 դոլար հազար խորանարդ մետրի համար: Սակայն կար նաև, այն ժամանակվա վարչապետներ Կարեն Կարապետյանի եւ Դմիտրի Մեդվեդևի միջև դադարեցնող փոփոխություն, համաձայն որի՝ մեծ տրվել էր եւս 15 դոլարի գեղջ, արդյունքում իրականում վճարում էին 135 դոլար:

Նման դադարեցնող փոփոխություն նմանակ էր նմանակ ՀՀ-ում ջերմոցային սնտեսության զարգացմանը: Չիտեցնենք, որ կառավարությունը ջերմոցային գազը վաճառում էր 100 դոլար հազար խ/մ-ի դիմաց գնով: Նրա՞նք էր ՀՀ-ում սկսել ջերմոցային լայնամասշտաբ կառուցում, որից հետո Հայաստանը կարողանա մեծաքանակ լույսի արտադրել ՌԴ, այդպիսով մրցակցություն ստեղծելով Ռուսիայի հետ՝ Ռուսաստանի ներքին շուկայում:

Իսկ նմանափող մրցակցություն հնարավոր էր, եթե ՀՀ-ն կարողանար ջերմոցային սնտեսությունները հասցնել արդյունաբերական մասշտաբների, իսկ այստեղ խոսքը վերաբերում էր գոնե 100 հազար հեկտար ջերմոցների

կառուցմանը: Նման մասշտաբային ծրագրի իրականացումը ՀՀ-ին կարող էր դուրս բերել տարածաշրջանի առաջատար դերակրությունների շարքը գյուղատնտեսության բնագավառում եւ իրական մրցակցություն ստեղծել Ռուսիայի հետ:

Ռուսաստանյան շուկայում մրցակցելու համար ՀՀ-ն ուներ մեկ առավելություն եւս, դա ԵԱՏՄ անդամ լինելու հանգամանքն էր, ինչը Հայաստանի գյուղատնտեսական արդյունքները ազատում էր մաքսային տարբերից: Եվ այսպես, ծրագրի իրականացման համար հարկավոր էր էժան գազ, որը աղափարում էր ՌԴ-ն. ջերմոցային սնտեսական մեծ հզորություն, որի համար նախատեսված գումարները արդեն կային, նաև՝ սղաճման հսկայական շուկա, որը հանձնի ԵԱՏՄ-ի աղափարված էր:

Նմանափող ծրագրերը հորեքային ընկալողների համար ասեմ, որ աշխարհում գյուղատնտեսական արդյունքների ամենախոշոր արտադրողների շարքում կան Հայաստանի (2-րդ տեղում է եւ զիջում է միայն ԱՄՆ-ին), որի ընդհանուր տարածքը 42 հազար քառակուսի կիլոմետր է, այսինքն ՀՀ-ի եւ Արցախի տարածքը միասին, եւ Խրաթեղ, որը էլ ավելի փոքր է քան ՀՀ-ն:

Ծրագրերը «հաջող» կերպով իրականացնելու հայտնի «հեղափոխություն» հետևանքով, երբ իշխանության եկած դիկտանտները, սկսված գործընթացը շարունակելու ու դրա արդյունքները վայելելու փոխարեն «խաչակրաց» արժանի սկսեցին «Գազդրոմ-Արմենիայի» դեմ: Իսկ դրա դաժանագործը ՀՀ վարչապետին կից ինչ-որ հանձնաժողովն էր, որը զբաղվելով գազի եւ էլեկտրաէներգիայի գնադրացման խնդրով՝ կեղծ

վստիությանը հաղորդում էր թե իբր մեկ անսկա ընթացքում կարող են նվազեցնել այդ էներգետիկների գները:

Վերջիններս հայտնաբերելով ՀՀ-ՌԴ գազային դադարեցնող 15 դոլարի «բացակայությունը», վստիությանը հայտնաբերեցին, որ իրենք ինչ որ կողմնակցում սխեմաներ են կառուցում եւս դրանում մեղադրեցին ոչ միայն ՀՀ նախկին ղեկավարությանը, այլևս Գազդրոմին ու նույնիսկ հայտնաբերեցին, թե իբր դա Միլլերի (Գազդրոմի գործադիր տնօրեն) փողերն են, խոսքը մոտ 30 մլն դոլարի մասին էր: Այս «հայտնաբերությունից» հետո «Գազդրոմ-Արմենիան» հայտնվեց ՊԵԿ-ի վերահսկողության ներքին, նրա դեմ փակված գործեր հարուցվեցին, դարբերական սուղումներ սկսվեցին եւսայն:

Այս թեման դարձավ նաև միջդեպարտամենտ փոփոխության եւ Պուտինի հանդիման ժամանակ: Հասկանալի էր, որ ռուսական կողմին այս ամենը դուր չէր եւս նրան հայտնաբերեցին գազի գնի բարձրացման մասին, ինչը եւ կասարվեց 2019թ. հունվարի 1-ից:

Գազի գինը դե-յուրե բարձրացվեց 15 դոլարով, եւ միայն մեղմանագիտական շրջանակները իմացան, որ իրական բարձրացումը եղել է 30 դոլար: Հասկանալի էր, որ ջերմոցային սնտեսությունների կառուցման գործընթացը կանգ առավ, դրան «նոստրեց» նաև հայտնի Մոլայկայի տնօրենի ժամանակավոր ձեռքարկումը եւսայն:

Չիտեցնենք, որ այդ ջերմոցների կառուցման իմունական նախաձեռնողներից մեկը հենց այդ ընկերությունն էր: Այս ամենի հետևանքով ՀՀ-ն կորցրեց հսկայա-

կան ներդրումներ, որոնք դեռ էր գային Հայաստան եւ նոստեստին գյուղատնտեսության զարգացմանը, եւ այսպես շարունակ:

Կորուստները հետագայում էլ ավելի մեծացան, երբ «թավեյա» կառավարության դադարեցնող «Գազդրոմ-Արմենիան» չդիմեց ներքին շուկայում գնի բարձրացմանը, իսկ դրա փոխարեն փաստացի դադարեցրեց կասարել իր ներդրումային դարձվորությունները: Սակայն հասկանալի էր, որ գազի գնի բարձրացման զարգացումը հավերժ չի կարող լինել եւ վաղ թե ուշ ՀՀ-ում ՌԴ-ի գազային ընկերության փաստացի ներկայացուցիչը կդիմի համադրաստիան հանձնաժողով՝ գնի բարձրացման համար, իսկ իշխանություններն էլ դաժան չեն ունենա այն մեղքերը:

ՀՀ-ՌԴ մոտ մեկ տարի տեղաբնակցությունները փաստացի ձախողվել են, դադարեցնել ներքին ու նույնիսկ արտաքին կայուն գին՝ այլևս անհնար է: Եվ այս իրավիճակի դաժանագործից մեկն էլ այն է, որ ՀՀ-ում լուծարվեց էներգետիկայի նախարարությունը եւ այդ նախարարությանը զբաղվող մասնագիտացված դեպարտամենտները այլևս չկան:

Թե ինչ փայլեր են իրականացնելու մեր «թավեյա» իշխանիկները ստեղծված իրավիճակից դուրս գալու համար, դժվար է կանխատեսել, մասնավորապես՝ որ անհասկանալի դաժանագործը ՀՀ տարածքային կառավարմանը միացրած էներգետիկայի նախարարության «մասնագործներում» մասնագետները փչ են եւ կարգերի մեծ մասն էլ հեռացել է:

Մեծ կանգնած ենք մի նոր մարտահրավերի առաջ, որի հաղթահարման համար, եթե իհարկե դա հնարավոր է, մեծ ջանքեր կդադարեցնեն:

Հունվարի 20-ին Երևանում տեղի ունեցավ Եվրասիական փորձագիտական ակումբի, «Ինտեգրում եւ զարգացում» հ/կ-ի, ինչդեռ նաև Ա.Ա. Գրոմիկոյի անվան արտաքին գործերի նախարարի համատեղ գիտաժողովը: Փորձագիտական հավաքի հիմնական նպատակն էր փնտրել Եվրասիական ինտեգրացիոն տարածքի դերակրությունների ներքին եւ արտաքին մարտահրավերների հիմնական խնդիրները:

Գիտաժողովը վարում էր Եվրասիական փորձագիտական ակումբի համակարգող, փառաբանական Մրա Սաֆարյանը, որն իր ելույթում շեշտեց նմանափող միջդեպարտամենտ փորձագիտական հանրության շփումների կարևորությունը: Ողջույնի խոսքով հանդես եկան նաև ՀՀ-ում Ռուսաստանի դեսպան Սերգեյ Կապիրկինը, ինչդեռ նաև ՀՀ ԱԺ Տարածաշրջանային եւ Եվրասիական ինտեգրացիայի հարցերով հանձնաժողովի նախագահ Միայել Մելիքյանը:

Առաջինը ելույթ ունեցավ ՀՀ ԱԺ Պետքարավակյան հանձնաժողովի նախագահ, դասգամավոր Վլադիմիր Վարդանյանը, անդրադարձնելով ԵԱՏՄ տարածքում ինտեգրման գործընթացներին, այն բնութագրելով որդես անընդհատ գործընթաց, որը երբեք կանգ չի առնում: Վերջինս իր ելույթում հերքեց տարածված այն կարծիքը, թե վերագային միությունների մեջ դերակրությունների ներգրավումը ազդում է վերջին-

ԵԱՏՄ ինտեգրման գործընթացը եւ առկա խնդիրները. միջազգային կոնֆերանս Երևանում

ներս իմունիտետային վրա, որդես օրինակ բերելով ԵՄ անդամ երկրներին:

Օրվա հիմնական ելույթը Ա.Ա. Գրոմիկոյի անվան Արտաքին հետազոտությունների ակումբի նախագահ Ալեքսանդր Գրոմիկոյին էր, որի ելույթը վերագրված էր՝ «ԵԱՏՄ-ն միջազգային ինտեգրացիոն գործընթացների համատեղում»: Վերջինս շեշտեց, որ արդի գլոբալիզացիայի ու համաշխարհային մրցակցության սրման դադարեցնող տարածաշրջանային ինտեգրացման գործընթացները այդ ամենին դիմակայելու միակ հնարավորությունն է:

Գրոմիկոյն նշեց, որ ԽՍՀՄ-ի փայլունից հետո աշխարհը դարձել է ոչ միայն ավելի բարդ, այլևս ավելի վստիակ, եւ այս դադարեցնող միջդեպարտամենտ ինտեգրացիոն գործընթացները դրան դիմակայելու լավագույն տարբերակն է: Այս գործընթացը հասկալի կարելու է արդի բացասական սնտեսական զարգացման միտումները հաղթահարելու համար, երբ, օրինակ, ԵՄ-ի եւ ԱՄՆ-ի ՀՆԱ-ի աճը հազիվ հասնում է 2%-ի, նույն միտումներն են նաև Ռուսաստանում, իսկ Չինաստանում առաջին անգամ վերջին երկու տասնամյակում աճը ավելի նվազ կլինի 6%-ից: Բավականին հետաքրքիր էր

Բելառուսիան ներկայացնող, փոփոխական գիտությունների դոկտոր, դեսպան Ռախմանովի ելույթը՝ «Միութեական դերակրություն եւ ԵԱՏՄ-ի սեխնուլոգիական անվանությունը» թեմայով: Վերջինս համոզված է, որ առաջիկա տասնամյակներում աշխարհը կհարձարվի նավթից եւ կսկսի օգտագործել բաց սիեգերիքի էներգիան:

Հրատարումը ավանդական էներգետիկներից կհանգեցնի այդ հունի արտադրմանը գոյատևող դերակրությունների սմանկացմանը, իսկ աշխարհում կգերակայեն սեխնուլոգիական դերակրությունները: Հետևաբար, դիմում է գիտնականը, սեխնուլոգիական

զարգացումներն են կարելու արագա մարտահրավերներին դիմակայելու համար:

Իսկ նմանափող զարգացումներ հնարավոր է միայն սեխնուլոգիական ինտեգրացիոն գործընթացների դադարեցնում, իսկ մեկ առանձին վերցրած դերակրությունը դիմակայել արդի, օր-օրի սրվող մրցակցությանը չի կարող: Ռախմանովի օրինակ բերեց ԵՄ-ին, որի «Ելքատ» անդրազգային իմունաթրապիական եւ նմանափող այլ ընկերություններ հենց սեխնուլոգիական ինտեգրման լավագույն օրինակներն են:

Կոնֆերանսի ժամանակ ելույթ ունեցավ նաև ՀՀ ԱԶՆ փառաբանական ծրագրավորման վարչության

դեսպան Արմեն Եգանյանը՝ «Եվրասիական սնտեսական ինտեգրացիայի եւ ԵՄ համագործակցության համատեղության նոր լուծումների մասին» թեմայով: Վերջինս շեշտեց, որ ՀՀ-ն մնում է իր արտաքին փառաբանական նախադասվությունների սիրտը, սակայն կասարվել են շեշտարմունների նորակալի փոփոխություն:

Եգանյանը նշեց, որ ՀՀ-ԵԱՏՄ առեւտրաշրջանային կարելու է համատեղ նավթի, գազի ու էլեկտրաէներգիայի շուկաների ստեղծումը, ինչդեռ նաև թվային ընդհանուր օրակարգի զարգացումը: Արտաքին սնտեսական հարաբերությունների դիվերսիֆիկացման դադարեցնում դեսպանը կարելու էր ՀՀ-ԵՄ համադրական դադարեցնող կոնֆերանսի կոնֆերանսը, ինչը ուժեղացնում է այդ կառույցի հետ առեւտրատնտեսական համագործակցությունը:

Վերջում ելույթ ունեցավ սնտեսական գիտությունների դոկտոր, դոկտոր Ռախմանով Մանասերյանը՝ «Թավեյա հեղափոխության սնտեսական փառադրիչը. ձեռքբերումներ եւ խնդիրներ» թեմայով: Կոնֆերանսը, ինչդեռ եւ միջ, ավարտվեց կազմակերպիչների կողմից մատուցված ճաշով եւ ակիվ փնտրություններով:

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Սիրքը

Երբ նույնիսկ Ազգային անվանագրության նախկին սնօրեն Արթուր Վանեցյանն է ասում, որ ասելության առկա չափը վսանգավոր է երկրի եւ ժողովրդի համար, այլ կերպ՝ ազգային անվանագրությանը ստառնալիք է, ուրեմն մեր գործերն անենեւին էլ լավ չեն: Երբ է, Վանեցյանը հնարավոր է սա ասում է՝ ելնելով իր ֆաղափական նմասակներից ու նկրտումներից, բայց մյուս կողմից, միթե նկատելի չէ ասելության ստեղծողն ու ռիմ է ձեռնասու այսչափ ասելը: Չենդի՞ իշխանությանը, քանի որ ընդդիմությունը ղակաս գործ չի անում՝ ասելության սարածման ուղղությամբ: Եւ ամենասարսափելին այն է, որ ասելությունը վաղուց արդեն զուտ ֆաղափական կատեգորիա չէ, այն արդեն մեզ հետ գործի է գնում, մեզ հետ սրճարանում ընկերների հետ խաղաղ երեկոներ է փչացնում, մեզ հետ մեր սենյակում է բնակվում եւ դարձադարձ փոխում է մեզ հետ: Երբ է, ասելությունն անփուն է, եւ երբ մենք փուն ենք, նա հսկում է մեր փունը, որդեսգի նույնիսկ երազում չհամարձակվենք... սիրել:

Ենթադրում են, որ ամերիկացի Ջոնի կինը հենց ասելության հանդեպ խանդի դասառնով ամուսնուն սարավ բժշկի մոտ: Իսկ բժիշկը դասահական մեկը չէր: Բեռնարդ Լաունը, որ հիմա 98 տարեկան է, հռչակավոր արտաքին է: Ջոնը արտի խնդիրներ ունեւ, դասահական չէ. մարդու այդ օրգանը ամենացանկալին ու ամենահարմարավետն է ասելության համար, ինչդեպ սիրո: Բժիշկ Լաունը գննեց Ջոնին. նա դարբերաբար հարցեր էր տալիս, որոնց Ջոնը դասախոսում էր բացահայտ շահութայամբ: Այդ ընթացքում Ջոնի կինը հաճախ դուրս էր գալիս՝ ծխելու: Նկատելով սա՝ Լաունը նկատողություն արեց իր կողմից՝ շեղելով. «Ինչդեպ կարելի է

այդքան ծխել, երբ Ջոնը ամուսնու սիրքը լուրջ խնդիրներ ունի»: Թե ինչ ասաց Ջոնի կինը, չգիտեմ որքանով կփոխի աշխարհը, բայց գիտեմ, որ փոխեց Լաունին: Տիկինը հուզված դասախոսեց. «Ինչ կաղ ունի իմ ծխելը: Խնդիրն ամենեւին էլ դա չէ: Ջոնը Ձեզ ճանաչությունը չի ասում, նա չի դասնում Ձեզ, որ հիվանդ է, քանի որ նա մայրը, հարազատները, զատ մերիմներ ու ընկերներ, դարբերաբար վիրավորում են իրեն, հայիոյում, անիծում: Չանգահարում են ու հեզնում: Իսկ իմ ամուսինը ոչ

չինչ չի անում, որովհետեւ այդ բոլորը նա հարազատներն են»: Տիկնոջ այս խոսքերն ազդեցին բժշկին ու նա սկսեց այլ կողմից ուսումնասիրել իր հիվանդներին, որոնք, հիշեցնեմ, բոլորն էլ արտի խնդիրներ ունեւին: Դարձվեց, որ նրանցից մեկը, նախքան հիվանդանալը, կորցրել է իր բիզնեսը, ընդ որում բիզնեսը նրանից խլել էր դասեր ամուսինը՝ փեսան: Սյուսի մոտ սիրքը հիվանդացել էր, երբ հարազատ ծնողները զրկել էին իրեն ժառանգությունից... Լաունը հասկանում է, որ իր բոլոր արտիները ի-

րենց հարազատների հետ էնդոցինալ կոնֆլիկտների գոհ են: Ընդ որում, այնուհետ կոնֆլիկտների, որոնցից էլ գտնելը չափազանց բարդ է, եթե իհարկե հնարավոր է: Զեզ վիրավորում են, հայիոյում են, անիծում են, ֆեզնից խլում են նվիրական բաներ, բայց դու ստիպված ես շարունակում ես փվել այդ մարդկանց հետ, հաճախ նույնիսկ արդել նրանց հետ, որովհետեւ նրանք ֆո ընտանիքի անդամներն են ու չէ՞ որ դու դեմ է լավ որդի, դուստր, ամուսին, կին, հարս, փեսա, հայր, մայր լինես: Այդդեպ է դեմ: Այդդեպ է ընդունված:

Լաունը շատ արագ հասկացավ, որ որքան երախտաբար ու հանգիստ է մարդը, այնքան ավելի բարդ է բժշկության համար հարթահարել նրա արտիներ խնդիրները: Զանի որ նման մարդիկ կոնֆլիկտը լուծելու փոխարեն մշտադեպ գերադասում են ըմբռնել, հասկանալ, ներել, ուշադրություն չդարձնել, իսկ այսպես են անում, որովհետեւ այսպես են նրանց դաստիարակել, այսպես են նրանց խորհուրդ տալիս եւ այսպիսին են իրենք, բոլորը:

Բժիշկ Լաունը արգելեց իր հիվանդներին խոսել հեռախոսով: Նա թույլատրեց միայն այն հարազատների տեսակցությունը, որոնց հետ իր հիվանդները լավ հարաբերություններ ունեւին: Շատերին սա էլ չօգնեց, բայց շատերին հենց սա օգնեց: Օրինակ այս դասնությունը ես իմացա Ջոնի գրառումից, որն այսօր հանգիստ ու խաղաղ արդում է իր կնոջ հետ, որը ամեն մայրամուտից եւ արեւածագից առաջ հայտնում է, որ սիրում է Ջոնին ինչդեպ առաջին անգամ հայտնեց:

Իսկ բժիշկ Լաունը Նոբելյան մրցանակակիր է: 1985-ին, երբ Աշխարհի բժիշկները՝ միջուկային դաստիարակ կանխարգելման դեմ կազմակերպությունը խաղաղության Նոբել ստացավ, Լաունը այդ բժիշկներից մեկն էր:

Առանձին Նոբել Բեռնարդ Լաունը չունի: Ափսոս:

ՄՈՒՐԻՆԵԼ ՄԻՐԱԶ-ՎԱՅՄԱՆ

Գերմանիա

«Հայկական ճարտարապետությունը եւ գեղաստանությունը»

Ամուսնու եւ եղբոր հետ 2011-ին հնարավորություն ունեցա այցելելու Թուրիա՝ ամերիկահայ «ուխսավորների» խմբի հետ, որի առաջնորդն էր այդ գործին անխոնջ նվիրյալ Արմեն Արոյանը՝ Վալիֆոնիայից: Ավելալում էին, որ կվերագնեմ մեր արաբկիրցի ծնողների բնակավայրերը, եւ երջանիկ՝ դրանց գտնելու համար: Բայց ինչու, որ դրանցում ոչ մի հայկական հետ չէր մնացել: Դրությունը գրեթե նույնն էր նաեւ մեր այցելած մյուս ֆաղափներում եւ գյուղերում: Կարսում օրինակ, մենք տեսնեմ հայկական եկեղեցու մնացորդները, որ վերածվել էր մզկիթի, մյուս վայրերում դրանք կան բազալիտի էին վերածվել, կան այրուների: Երիտթուրքի առաջնորդները այնդեպ էին կազմակերպել գեղաստանությունը, որ բնաջնջել էին ոչ միայն հայազգի բնակչությունը, այլեւ նա մակադոնային ժառանգությունը: Ամենացանկալին, անուշահոտ, հիշողությունը բնաջնջելու մեթոդայ թուրքերի գործադրած ջանքերն էին:

Հայ բանվորիկներ Ուրֆայում

Յոհաննես Լեփսիոս

դափ իշխանությունների եւ համաձայն համալսարանի ջանքերով 1996-ին կառուցված Ռեմարկի անվան խաղաղության կենտրոնը, որ նվիրված է «Արեւմտյան ճակատում անփոփոխ է» վեղի գերմանացի հեղինակի կյանքի եւ ստեղծագործությունների ուսումնասիրություններին, կանոնավոր միջոցառումներ՝ դասախոսություններ, սիմպոզիումներ եւ կինոդիտումներ կազմակերպող մակադոնային օջախ է նաեւ: Գերմանա-հայկական ընկերություն (DAG) նախագահ դոկտ. Բաֆֆի Զանսյանի համոզմամբ ամենահարմար վայրն էր նման ցուցահանդես կազմակերպելու համար, հաշվի առնելով, որ եթե Ռեմարկն իր վեղում նկարագրել էր դաստիարակի սարսափներն արեւմտյան ճակատում, ապա այս ցուցահանդեսում ներկայացված էին հայերի բնաջնջման հետեւնները արեւելյան ճակատում:

Օսնաբրյուկ համալսարանից դոկտ. Թոմաս Ընայդերի եւ ֆաղափաբան Քրիստոֆ Սրանգմանի ողջույնի խոսքերից հետո, դոկտ. Զանսյանը ներկայեւրին ներկայացրեց 1915-ի դեղմերը եւ ցուցա-

հանդեսի գլխավոր թեման, որ փորձ էր դասկերպելու, թե ինչ ազդեցություն էր թողել գեղաստանությունը թուրքահայերի (եւ ոչ միայն) մակադոնային ժառանգության վրա:

Զանսյանը սաղավարներ լուսանկարներով եւ համադասախոսական ծանոթագրություններով ցուցադրում էին ողջ ողբերգությունն իր սարբեր դրսեւորումներով: Մեկում 1915-ից առաջ հայերի սովորական առօրյա կյանքն էր ներկայացված ընտանեկան լուսանկարների միջոցով: Մյուսում սարագրություններն ու կոստյումներն էին՝ համադասախոսական բացահայտումներով՝ հիմնված դեսպան Յենի Սոբեմբաուի եւ վերադրող Փայլածո Զափանյանի վկայությունների վրա: Երրորդում՝ սարբեր կառույցների (առեւտրական խանութների, դպրոցների, դաստիարակչական վայրերի եւ բնակելի շենքերի) ամբողջական ավերումը: «Առաջ» եւ «Յետ» լուսանկարներում ցույց էին տրված հայկական ճարտարապետության մնուների փոխարինումը ժամանակակից առեւտրի կենտրոնների:

Եկեղեցիների ճակատագիրը հասուկ ուշադրության էր արժանացել: Յուզարված էին Մուշի Սք. Կարաթեք վանքը նախքան ավերումը եւ հետո, 1900-ին արված եզակի լուսանկարը Անիից մոտ 40 կմ դեղի հարավ-արեւելք՝ Տեկորի գետակի ձորի բարձունքներում կառուցված Խծկոնք (IX-Xդդ) վանքային համալիրի, որ դայթեցվել էր 1964-ին, կիսավեր վիճակում թողնելով հիմնագի միայն մեկ եկեղեցի եւայլն:

Կասարվածը դիտարկելով, ծրագրավորված ֆաղափականության արդյունք էր: Նոխսակը «հայ», «հայկական» բառերից վերջնական ազատումը: Այլոց շարունակում Ուրֆան է արժանի հիշատակության, որտեղ գեղաստանությունից առաջ 38 հազար հայեր էին արդում, որոնք վարդես գորգագործներ եւ ոսկերիչներ էին: Յամիդյան կոստյումների ժամանակ 3000 հայեր արդասան էին գեւել Սք. Ասվածածին եկեղեցում, որն ամբողջովին հրդեհվեց թուրքերի կողմից: Այս ֆաղափում էր, որ Յոհաննես Լեփսիոսը հիմնել էր իր գորգերի գործարանը հայ որբերին աշխատանքով աղափովելու նպատակով: Այսօր, ըստ լուսանկարների, այդ վայրում հյուրանոց է կառուցված:

Մնում է երախտի խոսքեր հղել այս հույժ կարելու եւ ժամանակին բացված ցուցահանդեսը կազմակերպողներին, որոնց, բացի վերոնշյալներից (Է.Մ. Ռեմարկի անվան խաղաղության կենտրոնի եւ գերմանա-հայկական ընկերակցության), դեմ է ավելացնել նաեւ «Armenische Unternehmerverband» հաստատությունից Հասմիկ Հակոբյանի անունը: Շնորհակալություն բոլորին:

Ծ.Խ.- Նյութը որդես բրոշյուր բաժանվել է ցուցահանդես այցելուներին եւ կարելի է գտնել այցելելով «www.remarque.uni.osnabrueck.de/aktuell.html» կայքը:

Թարգմ. ՆՄԻՐԱԶ ՄԻՐԱԶՅԱՆԸ (The Arm. Mirror-Spectator)

ԱՐԾՎԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

-Հարգելի Պաբլո, դու իմ իմացած առաջին հոնդուրասաբնակ հայն ես: Ներկայացիր, խնդրեմ:

-Անուն Պաբլո Պեսոսյան է: Ծնվել եմ Արգենտինայի մայրաքաղաք Բուենոս Այրեսում, հիմա բնակվում եմ Դոնդուրասի երկրորդ ամենամեծ քաղաքում՝ Սան Պեդրո Սուլայում: Պաբլո՝ Հակոբը, հերոսաբար վերադարձել է Ցեղասպանությունից: Տասն Լուսինիան, վերադարձել է Սարաչի ջարդերը: Մասնագիտությամբ արտաբան եմ, բայց 13 տարի որդես բժիշկ աշխատելուց հետո փոխեցի զբաղմունքս ու արդեն 18 տարի է դեղագործական ընկերություններում աշխատում եմ որդես ավագ մեներգեր: Այդ նմաստակով ուսանել եմ բիզնես եւ մեներգման: Հոնդուրասյան մի ընկերություն՝ «Լաբորատորիոս Ֆինանցիան», ինձ հրավիրեց այս երկիր, որտեղ հինգ տարի առաջ հիմնեցի իմ սեփական խորհրդակցական ընկերությունը՝ «GO UP / Expertos en Negocios»-ը: Անունսացած եմ, ունեմ մի

անդամները ցրվել են Կոստա Ռիկա եւ Դոնդուրաս: Այս ընթացիկում ոմանք իրենց հայ են համարում, բայց ոմանք էլ կարծում են, որ իսպանացի են: Ոչ ոք չգիտի իրական ծագումը: Պաբլո Գուրդյան Բոնոնը մի հոդվածում մանրամասն գրել է, որ իր ընթացիկը եկել է Իսպանիայից: Ես նրան լուրջաբանեցի «Երկու լուրջաբանություն Գուրդյան ազգանվան մասին» հոդվածով: Իմ հետազոտության մեջ, որը ներառում է հարցազրույցներ եւ նամակագրություն այդ ընթացիկի մի քանի անդամների հետ, ես հայտնաբերեցի ընթացիկան մի լուրջաբանություն (մի քանի տարեկան) այն երեք եղբայրների մասին, որոնք 19-րդ դարում եկել էին Հայաստանից Նիկարագուա: Նաեւ Գուրդյան ազգանունը գոյություն չունի Իսպանիայում, մինչդեռ հայերի մեջ կա Զուրդյան ազգանունը: Այստիպով, Գուրդյան ընթացիկի հետնորդները կարող են հայ ծագում ունենալ: Առեղծվածը դեռ մնում է:

-Մենք գիտենք, որ Կենսոնական ու Հարավային Ամերիկայի երկրներում մի շարք ֆաղաֆներ կան Արմենիա անունով, այդ թվում երկուսը՝ Հոնդուրասում:

բարոզություն է իրականացրել այն երկրներում, որտեղ ֆաղաֆ հայեր կան: Եղել է նման բան Հոնդուրասում:

-Հոնդուրասում մարդիկ ցածր կրթական մակարդակ ունեն: Նրանց մեծ մասը չգիտի Արգենտինայի մասին, ուստի մեծ այդ խնդիրը չունեն: Հոնդուրասի ամենահզոր ընթացիկներից Կեսերը եկել էին Պաղեստինից, 20-րդ դարի սկզբին: Նրանք ֆրանսիացիներ են, ոչ մահմեդականներ: Այստեղ նրանց սովորաբար կոչվել են «թուրքեր», քանի որ նրանք եկել են օսմանյան անձնագրերով: 2009-ի հեղաշրջման ժամանակ ես լուսանկարել եմ հետաքրքրաշարժ գրաֆիստներ՝ «ցեղասպան թուրքեր» մակագրությամբ, որն, ամուսնով, մեզ չէր առնչվում:

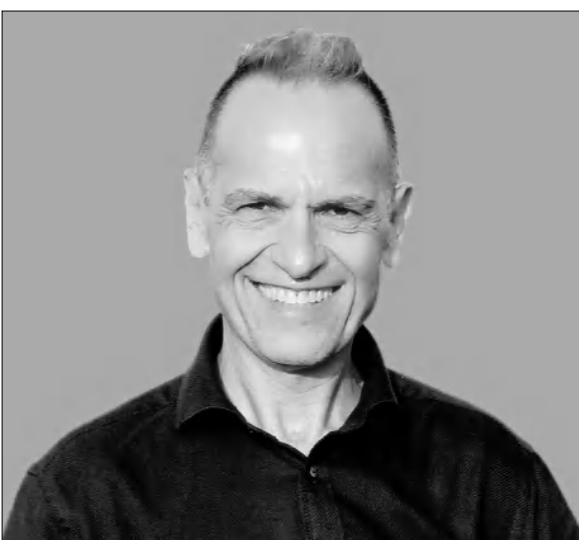
-Դու կամ ուրիշ հայեր փորձել եք Հոնդուրասում ներկայացնել Հայասանը:

-Այո: Հրատարակել եմ հոդվածներ, տարբեր հասարակությունների միջև եմ ուղարկել գրքեր Ցեղասպանության ծանր լուրջության վերաբերյալ: Սովորական մարդիկ դա մասին չգիտեն:

Հոնդուրասցի Պաբլո Պեսոսյան. «Հայերով որտեղ էլ որ հանդիպեմք մեկ ընթացիկ եմ»

դուրս: Ես հավաստի մարդ եմ, ու իմ մեծագույն հաճույքն է ընթերցանությունն ու աշխարհով մեկ ճամփորդելը:

-Ըստ Կարդան Մասթոսյանի «Հարավային կողմն աշխարհի. հայերը Լատին Ամերիկայի մեջ սկիզբն են դրել 1950» աշխատության, արդեն 1929 թ. Հոնդուրասի կառավարությունը 2500 դոլար է դաժանել իր տարածքում ստեղծված գաղթականներից, այդ թվում՝ հայերից: Սա նշանակում է, որ Հոնդուրասում հայկական ներկայությունը կարող է լինել արդեն 90 տարի: Ըստ www.armeniadiaspora.com կայքի՝ Հոնդուրասում ապրում է 900 հայ, բայց կանխածնում են, որ այդ թիվը ճիշտ է: Ինչ կասես:

րասում: Երբեք եղել եք այնտեղ, նույնիսկ եթե գիտեմք, որ դրանք ուղղակի կապ չունեն մեր երկրի հետ:

-Հոնդուրասում Արմենիա անունով մի շարք տեղանուններ կան: Երբ հրատարակեցի «Կենսոնական Ամերիկայի Արմենիա տեղանունները» հոդվածս, Հոնդուրասում ես գտել էի միայն երկու տեղ էր երկրում էլ նույն անունով՝ Նուելվա Արմենիա (Նոր Հայաստան), մեկը՝ Կոլոնիայի միջին, իսկ մյուսը՝ Ֆրանսիսկո Մորազոնում, երկրի միջամասում: Տարիներ առաջ մի հայ ինձ նամակ գրեց՝ ասելով, որ այցելել է ինձ անհայտ Նուելվա Արմենիա փոքրիկ գյուղը Կոլոնիայի քաղաքում, Հոնդուրասի արևմտյան մասում: Նաեւ Յորդի քաղաքում կա Արմենիա անունով գետ, նաեւ նրա մոտ գտնվող մի փոքր համայնք էս կոչվում է Արմենիա: Ինքս երբեք չեմ կարողացել այցելել այդ վայրեր, բայց այցելել եմ Արմենիա Սոնտանաստեում՝ Սալվադորում: Վարդան Մասթոսյանը, ձեր նշանակալի մասնագետը, բացատրեց ինձ այդ անունների ծագումը. «Վուլգատայում» (սուրբ Գրիգորիոսի Աստվածաբանական լատիներեն թարգմանությունը) գրված է. «Եվ աստիճան հանգստացավ... Հայաստանի լեռների վրա»՝ բնօրինակի Արարաթի փոխարեն: Իսպանական ազդեցության սակավակարգությամբ ամերիկայում ֆաղաֆներ անվանակոչել աստվածաբանական անուններով, սա է Արմենիա տեղանունների տարածվածության ամենահավանական դասառարկությունը:

-Մենք գիտենք, որ Արգենտինա կառավարությունը հակահայկական

Կառույց Անթառամյանը, մեկ այլ հիանալի մասնագետ, որ գրել է «Արարաթից մինչև Պոդոկաստեթեյլ. հայերը Մեխիկայում» աշխատությունը, ինձ հաղորդել է, որ Մեխիկայում Հայաստանի Հանրապետության նորանշանակ դեսպանը (որը լուրջաբանական է նաեւ Կենսոնական Ամերիկայի տարածաշրջանի համար) ցանկանում է մոտ աղագայում այցելել մեզ: Դա հիանալի առիթ կլինի Հայաստանն ու նրա լուրջությունը հոնդուրասցիներին ներկայացնելու համար:

-Իսկ ի՞նչ կասեք Հոնդուրասի սահմանամերձ երկրների՝ Գվատեմալայի, Սալվադորի եւ Նիկարագուայի հայերի մասին:

-Այդ երկրների հայերի իրավիճակը շատ նման է Հոնդուրասին: Նրանք շատ քիչ են, մեծ մասը ծնվել է այլ երկրներում: Օրինակ, Սամուել Բերբերյանը, որը ծնվել է Արմենիայում և մեծացել Արգենտինայում, եղել է Գվատեմալայի Համաամերիկյան համալսարանի աստվածաբանության բաժնի ղեկավար: Նաեւ արգենտինացի ավեսարանական ֆախանա Էդգարո Սուրենյանը մի քանի տարի աշխատել է Սալվադորում...

-Համոզված եմ, որ կառի մեջ եք Արգենտինայի հայերի հետ: Իսկ Հայաստանի եւ ա՞յլ համայնքների հետ:

-Այո, կառի մեջ եմ: Մի քանի օր առաջ ես Կենտրոնում էի, որտեղ այցելեցի Սուրբ Ղազար կղզի, ծանոթացա հայր Համազասպ Զեչոյանի հետ: Իսկ անցյալ տարի ծանոթացել եմ Նյու Յորքի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու ֆախանա հայր Մեսրոպ Լակիսյանի հետ: Այս տարի այցելել եմ նաեւ Մոսկվայի եւ Փարիզի հայկական եկեղեցիները: Որտեղ էլ որ ծանփորդում եմ, փորձում եմ գտնել հայերի: Ամենուրեք հետաքրքրական փորձառությունները 1990-ին Գրիգոր Տեր-Բալայանի հետ հանդիպումս էր աֆրիկյան փոքրիկ Սվազիլենդի մեջ: Գրիգորն իր հողատարածումը կառուցել էր մի փոքր հայկական եկեղեցի: Հայերով որտեղ էլ որ հանդիպեմք մեկ ընթացիկ եմ:

-Դե ինչ, շնորհակալություն զրույցի համար, Պաբլո... Եվ հուսով եմ, որ ձեր հաջորդ ուղևորությունը կլինի դեմոկրատիայի Հայաստան...

ՈԱՏԻԿ ՀՈԿՅԱԼՆԵԽՍԱԼ

Հայաստանի վաստակավոր լրագրող Մոսկվա

Նոր իրավիճակ աշխարհում

Միջազգային ֆաղաֆական աստիճանում անցյալ Եւրոպայի ամենաբարձր մակարդակի վերականգնումն անհրաժեշտ է հայաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի այն հայտարարությունն էր, թե այսուհետ իրենք էլ երկրի ներսում, եւ միջոցառական հարաբերություններում առաջնորդվելու են ոչ թե միջազգային իրավունքի նորմերով, այլ՝ բացառապես սեփական սահմանադրությամբ նախատեսված դրույթներով: Մինչեւ Պուտինի այդ հայտարարությունը նման մոտեցումով հանդես էր գալիս միայն մեկ երկիր՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները: Ահա, անցյալ Եւրոպայի Պուտինի այս հայտարարությունից հետո միջազգային ֆաղաֆական կյանքում, լուրջաբանական, հայաստանցի... երկրորդ խելագարը: Ըստ որում առանց որեւէ չափերի: Այսինքն, ԱՄՆ-ին զուգահեռ հրապարակ իջավ ես մեկը, որը բացառապես ասում է, թե իր համար միջազգային իրավունքի նորմերը գրեթե արժեք չունեն, ինքն առաջնորդվելու է ոչ թե համընդհանուր ճանաչում գտած համակարգի կանոններով, այլ՝ սեփական ֆաղաֆականով: Ինչո՞ւ: Որովիտես... ուժեղ է:

Դեռեւս Գարեգին Նժդեհն է բանաձեւել, թե ո՞ւմ է ծնում իրավունք: Անկեղծ ասած՝ Նժդեհը ոչ մի նոր բան չի հայտնաբերել, վավերացրել է այն իրողությունը, ինչ ֆաղաֆականությունների ծագումից ի վեր ուղեկցել է մարդկությանը իր գոյության բոլոր վայրիվերումներում: Սակայն նույն այդ վայրիվերումների դժոխակ փորձությունները նմաստել են, որ մեկվեւն ու կյանքի կոչվեն բոլորի համար ընդունելի վարակաճանձներ, որոնցից ամենազիջակալորդ լուրջությունների իրավահավասարության սկզբունքն է:

Ձեռնարկներն այդ սկզբունքը միշտ էլ կիրառվել են այսօր էլ կիրառվում է: Չմայելով լուրջությունների ռազմաֆաղաֆական հզորության աստիճանին՝ բոլոր առաջին դեմքերը ամենուրեք ընդունվում են իբրեւ հավասար գործիչներ: Սակայն ինքնըստինքյան հասկանալի է, որ ռազմական մեծ հզորություն ունեցող լուրջությունների ղեկավարների խոսքի արժեքը շատ ավելի ծանրակշիռ է քան միջազգային անխոստ բոլոր հարթակներից, քան նույնիսկ ամենափոքր մեկի նույնիսկ ամենահանձարեղ մեթոդը: Իսկ եթե ռազմաֆաղաֆական հզորության հասած լուրջության ղեկավարը իր սրամարդության սակունքի նաեւ միջուկային կործանարար զենք, որը կարող է նաեւ խելիք փչած ձեռով օգտագործել ու՛մ դեմ ասես, ինչպես այդ արեցին ամերիկացիները 1945-ի օգոստոսի 6-ին եւ 9-ին՝ ռմբակոծելով ճապոնական Հիրոսիմա եւ Նագասակի ֆաղաֆաները, եւ այժմ էլ չեն ամաչում հայտարարել, թե հարկը դաժանաբանական կարող են նույնը կրկնել, որդեգրի ոչ ոք չհամարձակվի սղառնալ Ամերիկային Միացյալ Նահանգների ազգային-կենսական Եւրոպայի, ապա այդպիսի լուրջության ղեկավարից ունեցած վախը ընդունակ է լուրջացնել համաբնութային խաղաղությունը: Որովիտես չափազանց դժվար է հասկանալ, թե ի՞նչ է նշանակում... ԱՄՆ-ի ազգային կենսական Եւրոպայի կառավարմանը համարձակվի սրբել ամերիկացիների կոչումը: Բայց Վաշինգտոնի բազմաթիվ ընդունակ են մեղադրանքներ բոլոր նրանց, ովքեր, օրհնակ, հրաժարվում են իրենցից հեղուկ գազ գնել, որը գլանասականներով լցված էր սեղանի վրա կազմակերպող հեռու գտնվող երկրներ, այնտեղ նորից վերածվի սովորական գազի, մեղա խողովակաշարեր ու հասնի սղառնողներին: Բայց դա շատ ավելի թանկ է նստում, քան, ասենք, Ռուսաստանի խողովակաշարերով եվրոպական սղառնողներին առաքվող բնական գազն է: Ահա եւ իրենցից հեղուկ գազ չգնող անհնազանդներին Վաշինգտոնը համարում է իր կենսական Եւրոպայի ռեզիստանտներ եւ զանազան լուրջամիջոցներ է կիրառում նրանց դեմ: Այդ թվում՝ ռուսերի, որդես մրցակիցներ:

Բայց ռուսները, ակնհայտորեն, այլեւս չեն սարսափում ամերիկացիներից: Նրանք այժմ ունեն հիմադրաբանական հրթիռներ, որոնք առնվազն առաջիկա տասնամյակներում կադրակոչվեն երկու գերերկրությունների ռազմական հավասարակշռությունը: Հետաքրքիր, մեկը մյուսին երաշխավորված ոչնչացնելու այդ հնարավորությունը, ըստ իս, նորից կհետաձգի երրորդ համաշխարհային լուրջաբանական սանձազերծումը: Ռուսներն, իհարկե, ամերիկացիներին չեն հարվածի, իսկ ամերիկացիները կարող են ռուսներին հարվածել: Պուտինն անցյալ Եւրոպայի ընդգծում էր, թե երկրորդ համաշխարհայինից ի վեր առաջին անգամ ամերիկացիները կանգնած են ռազմական առումով ռուսներին հասնելու անհրաժեշտության առաջ: Հենց այդ համագաման էլ աշխարհում ստեղծում է միանգամայն նոր իրավիճակ:

ԳԵՂԱՍ ԸՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

ՀՀ ֆաղաֆաղին, վստահ եմ հաճողված է, որ դժվար է կյանքի ութերորդ ասանամյակն աղորղ մեկին, ով նաեւ ակտիվ լրագրությանը է զբաղվում, անակնկալի բերել: Այդպիսի մեկը լինելով, այսուհանդերձ նման դասի աղբյուրի Հանրային հեռուստաընկերության հունվարի 18-ի լուրերի հեռարձակման ընթացքում ունկնդրելով ՀՀ վարչապետի՝ երկրի գյուղըրտի վիճակին նվիրված այցելից մեկի մասին դասնող ռեպորտաժը: ՀՀ թիվ 1 դասնոնյային բոլորս գիտեմք, ծանոթ դեմք էր նաեւ նրան անմիջական ուղեկցողը, ով «այդ»-ներով դասասխաններ էր հնչեցնում բազաաղես օրգանիկ մեակաբույ-

կողմից դասիկող կենդանիների գենետիկական հասկանիւների բարելավումը, բանջարաբուծության եւ դեղաբուծության, կաթի ու կենդանական ծագման սննդահումքի արտադրության ծավալների ավելացումն ու որակական բարելավումը, այծաբուծության ծրագրի ներդրումը, ՀՀ-ում սննդի անվտանգության համակարգի բարեփոխումը, ջրային ռեսուրսների կառավարման կասարելագործումը, արտահանմանը միտված դանազործների դորոցի հիմնումը... ամփոփ՝ մի ամբողջ գերնախարարության գործառույթների իրականացումը, որի համեստ գնահատականը ՀՀ գյուղնախարարության սարօրինակ լուծարումը եղավ՝ ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության կառուցվածք ընդգրկելու տեսքով:

Հանրահայտ ասացվածք կա առ այն, որ՝ մի լսեք ինչ եմ ասում

իր նդասակն է հետադնում, իր ասիը դողարկում, իր խաղը խաղում: Հարց է թե՛ ինչն է եմ իմնեքս այս ամենի դարգունակ մասնակիցը դառնում, երբ հաստատ ու բազմիցս հանդգել եմք, որ սվյալ դեղումը ՀՀ գյուղատեսեստությունում վիճակը բոլորովին էլ բարվոք չէ, եթե ողբալի չգնահատեմք: Արդյո՞ք արդեն նված ասարթ օրով կազմակերպվածը, գործնական այց կհամարեք թե բեմականացում, իրականացվեց ի հակադրություն ջրօգտագործող ընկերություններում, անասնադահության ու սդանդանոցային մորթի ոլորտներում մարդկանց բողոքները շղարեւու համար: ԶԷ՞ որ համանման մոտեցումները ակնթարթային ազդեցություն են թողնում, հայաստանաբնակն ամեն դասի է առնչվում իր առօրյայի ու կենցաղի գրեթե անլուծելի դարձող խնդիր-

Գործնական ա՞յց, թե՞... բեմականացում Մպասենք արշապանի

սերի աճեցման եւ ինչ-ինչ արտահանումների կադակցությամբ: Մասամբ աննկատ դիրում էր ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարի ոլորտի անմիջական դասասխանասու տեղակալը, ֆաղաֆաղես Հայկ Մարությանի բնորոշմամբ՝ ոչ դասած հագ ու կաղով, որն առավելագույնս էր ընդգծվում հանրությանը մոտարեցող հարգանքով ներկայացող նախարարի բացակայության դարազայում:

մերի հետ: Օրերս Գերմանիայից վերադարձած ծանոթ սուղերմարկետների մի ֆանի գովազդային թերթիկ էր բերել եւ հարց էր ասվիս. ինչն է եմ մեզանում տեղական գյուղմթերմերն այսչափ թանկ: Այցելեցի Երեւանի ծայրամասային սուղերմարկետներից մեկը՝ եւ խնդրեմ՝ Գերմանիայում կիլոգրամը 3 եվրոյով առաջարկող չերի տասակի լոլիկը, ՀՀ արժույթով 1600 դրամ, մեզանում 2390 դրամ է, բրկկոլի կաղամբը՝ համադասասխանաբար 950 եւ 1590 դրամ, ասմոլինյոն սունկը՝ 1700 եւ

Արտառոց կամ անսովոր ոչինչ էլ չկա, կասեն հասկաղես Հանրային հեռուստաընկերության դասասխանասուները, դնդելով որ իրենց ախասակիցն ամենայն բարեխղճությամբ է կասարել մասնագիտական դարսականությունը՝ լուսաբանել ՀՀ վարչապետի այցը ագրոբիզնեսի եւ գյուղի զարգացման կենտրոն: Իսկ ասի գյուղըրտին ու տեսեսության այս ճյուղին ծանոթ որեւէ մեկը կոմդի, որ ՀՀ դեսական կառավարման համակարգում, վարչապետին կից կամ նախարարություններից որեւէ մեկին եմթակա նման անվանմամբ կառույց կամ հաստատություն գոյություն չունի, առավել եւս՝ երբեւէ չի էլ եղել: Այն կա ԱՄՆ-ի գյուղնախարարության հետաբրությունների օրջանակում աջակցություն ծավալող, ամենուր գործող, ՀՀ-ում 2005 թվականին ստեղծված CARD անվանումով, որի հայերեն վերանունը Ագրոբիզնեսի եւ գյուղի զարգացման կենտրոն է թարգմանվում: Թե ինչու այս մասին տեսարկության ընթացքում որեւէ ակնարկ չհնչեց, դարգաղես անհասկանալի է, գուցե՝ անհարգալից: ԶԷ՞ որ սույն կենտրոնն իր 15-ամյա կենսագրության ընթացքում այնպիսի գործունեություն է ծավալել, համենայն դեղս այդղես եւ հիմնավորում կազմված հասկետեկություններն ու վերլուծությունները, ինչդիսին եւ սասնյակ հագարավոր ասիառու գյուղացիների

ամերիկացիները, այլ արեք այն, ինչ ամերիկացիներն եւ անում: Ասվածի աղացույցը սարիներ առաջ Երեւանի փողոցները գավթած «Վայելիր Ամերիկայի ոգին» գովազդադասառներն էին, որոնցում ներկայացվում էր ամերիկյան արտադրության ծխախոտը: Եղան գայթակղության տրվողներ, իսկ հյուսիսամերիկացիներն այդ ընթացքում ասունակում էին տեսեսությունում լոկոմոտիվ դեր ունեցող եգիդացորեմի հասիկի աննախադեղ ծավալների բեր աճեցնել: 2000-2017 թվականներին 250-375 մլն տոննա հասիկ է հավաքվել, անասնակեր օգտագործելով կաթ ու մսի հավելյալ հարյուր հագարավոր տոննաներ եւ սացել, բուսայուղ ու կարագ դաստասել, անասունների կաշին վերամեակել, սղիտ թորել, ցողուններից ու կողերից այլեայլ դարազաներ թողարկել, այսկերղ նոր ախաստեղեր ստեղծելով հողր երկիրը գերիզորացնել, հարյուր հագարավոր հայերի էլ իրենց կողմը գրավել:

2040 դրամ, ստեղղիմը՝ 230 եւ 285 դրամ, կարտոֆիլը 200 եւ 260 դրամ... Եվ սա՝ ջերմասներն ու բաց դասարարությունը դեսույթան կողմից գազի, ջրի, էլեկտրականության համաֆինանսավորման դարազայում, հարկային ու մախային արտոնությունների տրամադրման դայմաններում: Այսօրինակ փաստերի առկայության դարազայում ՀՀ բարձրագույն դաստոնյաների յուրօրինակ ֆեյսբուկյան աչխալտամները նվազագույնը սարօրինակ կարելի է դիտարկել: Բարձր գներով կաեկանդելով ու մանց հարաբերական գնողունակությունը, ուղղակի հարված է հասցվում ասկայական հարաբերություններում առաջարկ-դահանջարկի բանական կարգավորմանը, տեղական արտադրամի ծավալմանը, դրամի օրջանառության արագացմանը, ֆինանսաստեսական ողջ համակարգի լիարժեք գործունեությանը: Ընդամենն ասենք՝ սխուր է: Այս ամենից հետո մի բան է մնում. սղասել ՀՀ վարչապետի ախասակազմի արձագանքին: Հուսամք՝ չի ուսամ: 20.01.2020 թ.

Օսարերկրյա ներդրումները հայաստանում ասունակում եւս նվազել

Հիտում եմ մեկ սարի առաջ՝ անցյալ սարվա սկզբին վարչապետես Նիկոլ Փաեիյանն իր ֆեյսբուկյան էղում մի գրառում էր արել Հայաստանում օսարերկրյա ներդրումների վերաբերյալ, աղյուսակ ներկայացրել, որտեղ երեսում եւ 2017 թ.ի եւ 2018 թ.ի ինը ամիսների օսարերկրյա ներդրումների ցուցանիւները եւ որտեղ նա հղարտրեն հայտարարում էր «սիրո եւ հանդուրժողականության» հեղափոխությունից հետո եւ դրա հետեւանմով մոտ 10 անգամ նվազած ներդրումների ծավալի որոշափով վերականգման մասին: Լավասեսական գրառումն էլ ավարսվում էր «դոլտով» հեղափոխական կոչով: Սակայն արի ու տես, որ ոչ լավասեսության, ոչ էլ «դոլտով» լինելու որեւէ հիմք օսարերկրյա ներդրումների առումով գոյություն չունի, իսկ վարչապետես ամբողջ անցած սարվա ընթացքում ներդրումների ցուցանիւներին ոչ մի կերղ չի անդրադարձել: Ի՞նչ է տեղի ունեցել:

Հայաստանի Հանրապետության Կենտրոնական բանկը հրաղարակել է ՀՀ վճարային հասկետեղոը, որը հղարտանալու տեղ չի թողնում կառավարությանն ու նրա դեկավարին: Ըստ այղմ, 2019 թ.ի երրորդ եռամսյակում օսարերկրյա ներդրումները Հայաստանում կազմել եւ 91 մլն դոլար: Եթե սրան հավելեմք նաեւ նախորդ եռամսյակների ներդրումների ծավալը, աղա կսացվի, որ 2019 թ.ի ինը ամիսներին Հայաստանում կասարված օսարերկրյա ներդրումների ծավալը կազմել է 185,7 մլն դոլար: Հասկանալու համար սա ասեմք, թե՛ ֆիչ, բավական է նեեմք, որ 2018 թ.ի առաջին ինը ամիսներին օսարերկրյա ներդրումների ծավալը կազմել է 186,4 մլն դոլար: Ավելի ֆան 700 հագար դոլար ներդրումների նվազումը գուցե այղֆան լուրջ անկում չիիներ, եթե այն գրանցված չիներ 2018 թ.ի առանց այն էլ նվազած ներդրումների ծավալի ֆոնին:

Մյուս կողմից, բացի օսարերկրյա ներդրումների ծավալների նվազումից, անհամեմատ ավելի մեծ չափով նվազել եւ այդ նույն ներդրողների կողմից եկամուտների վերաներդրումը Հայաստանում: Այսղես, անցյալ սարվա ինը ամիսներին օսարերկրյա ներդրողների կողմից վերաներդրված եկամուտը կազմել է 73,5 մլն դոլար: Նախորդ 2018 թ.ի ինը ամիսներին այղ ցուցանիւրը 106,2 մլն դոլար էր: Այսինմ, Հայաստանում վերաներդրվող եկամուտը նվազել է մոտ 31 տկոսով, եւ օսարերկրյա ներդրողները իրենց սացած եկամուտը կրկին չեն վերաներդրում մեր երկրում: Ընդ որում, 2019 թ.ի երկրորդ եռամսյակում ոչ միայն եկամուտ չի վերաներդրվել, այլ 24,6 մլն դոլար դուրս է տարվել:

Ասվածին մնում է ավելացնել, որ ներկա իխասանության կառավարման արղեն երկրորդ սարին է ասուով լրանում, բայց նրա կողմից որեւէ ֆիչ թե աս նեանակալի ներդրումային ծրագիր Հայաստանում չի սկսվել: Տարատեսակ հայտարարությունները հարյուր միլիոնավոր դոլարների ներդրումներ կասարելու ցանկություն ունեցողների մասին այղղես էլ մնացել եւ հայտարարություններ: Միայն նախորդ իխասանության ժամանակ սկսված ներդրումային ծրագրերն եւ որոշ ընդիատուններով ասունակվել, որոնք գործող իխասանությունը իրեն է վերագրել: Բացի սրանից, վարչապետես Փաեիյանի գլխավորած կառավարությունն արղեն հասցրել է ձախողել մի ասրֆ խոտոր ներդրումային ծրագրեր եւ հիասթափեցնել ներին եւ օսարերկրյա ներդրողների:

⇒ **2** Իր առաջին գիրքը, եթե չեն սխալվում, «Հայ հին թարգմանական գրականություն» խորագրով ոչ մեծ գրքույկ է: Թերեւս առաջին անգամ էր մասշտաբային լուսաբանող ընթերցողին ներկայացվում 5-ից 18-րդ դարերի մեր թարգմանական գրականության, եւ ոչ միայն գրականության, այլեւ փիլիսոփայության, բնագիտության եւ այլ բնագավառների հայ թարգմանական գործի ընդհանուր դասակարգում: Արդեն այս գրքում երեւում է Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի բանաստեղծի մարդու մեծագույն առավելությունը՝ իր գիտական լեզուն եւ լեզվամշակութային լեզուն, որին ես դեռ կանոնադրում եմ:

Իր հաջորդ գիրքը «Արաբական խոսքերի վերաբերյալ» բնագրագիտական հետազոտությունն է (Երևան, 1976):

Աշխատանքը նվիրված է 4-րդ դարի վերջի եւ 5-րդ դարի սկզբի ասորական մշակույթի նշանավոր ներկայացուցիչներից մեկի՝ Մարութ Նիսիբացու «Վկայի Արեւելից» սրբախոսական երկերի ժողովածուի հայերեն թարգմանությանն ու դրա հետ կապված բանասիրական կնքոտ խնդիրներին:

Աշխատանքը շարունակվում է գիտական բանասիրությանը դասազանց լեզվով, նյութի խոր եւ համակողմանի իմացությամբ: Այս աշխատանքում արդեն հստակ երեւում է, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը ոչ միայն ընդհանուր է, այլեւ հմուտ դասաբան: Չբաղվել, ասեմ, չորրորդ հիմնադրող դարերի հայ մասնագետները կամ թարգմանական գրականությանը, նշանակում է, համեմատյալ դեղատեսակով է, խորապես, գիտականորեն իմանալ նաեւ Հայաստանի հարեւան եւ առնչակից ժողովուրդների դասնությունն ու մշակույթը: Գիրքը վկայում է, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը հենց այդ բանաստեղծ է եւ այդ դասաբանը: Առանց ուսումնասիրության հետ կապված հարցերը մանրամասնելու ասեմ, որ այս գիրքը երեւան է բերում գիտնականի եւս մի կարեւոր հատկությունը՝ թեմայի ուսումնասիրությունը կատարել գիտական անհրաժեշտ խորությամբ եւ իր առջեւ դրված խնդիրն սալ սառնալիս եւ վերջնական դասախառն:

Բանաստեղծի եւ դասաբանի իր սրամաքանակ կուռ մտածողությունը, բազմակողմանի զարգացածությունը, վերլուծական զորավոր միտքը դրսևորվում են ոչ միայն գիտական ուսումնասիրություններում: Ես, օրինակ, հիշում եմ, թե ինչպես փայլուն բանավիճակը «Լիթրատուրայա Արմենիայի»-ի էջերում ուղղակի փոփոխություն էր ստեղծում եւս համազանգամանքի տեր մի հարաբերական գիտնականի:

Ես բաց եմ թողնում իր ասանյակ աշխատանքները, որոնցից շատ հասնում իր իրոք կորոշային, հիմնական կորոշային աշխատանքները՝ «Խաչակիրները եւ հայերը» բացառիկ հետազոտությանը: 2005 թվականին լույս տեսավ այս մեծածավալ հետազոտության առաջին հատորը (մեծադիր գրքի 550 էջ), 2007-ին՝ երկրորդ հատորը (670 էջ):

Գրքի առաջին հատորը ներկայացնում է, ներածության ձևով, հեղինակի մի ընդհանուր ուսումնասիրությունը՝ «Խաչակրաց արշավանքները եւ Արեւելում հիմնված լատինական տեսությունները» խորագրով, ինչպես նաեւ «սույն հրատարակությանը թարգմանաբար հայ ընթերցողին են ներկայացվում եվրոպական միջնադարագիտության ակնավոր ներկայացուցիչների մի շարք հանրահայտ աշխատանքներ, որոնք նվիրված լինելով Բյուզանդիայի կամ խաչակրաց արշավանքների դասնությանը, միաժամանակ բազմաթիվ արժեքավոր տեղեկություններ ու վերլուծություններ են դարձնում խաչակիրների եւ հայերի հարաբերությունների մասին»: Աշխատանքում ունի գիտական ծանոթագրություններ եւ կարեւոր հավելված:

Առավել բացառիկ գործը, իհարկե, երկրորդ հատորն է, որ հեղինակը բնութագրել է

ի իրեւ «դասնա-ֆաղափագիտական հետազոտություն»: Հատորը, ընդհանուր ներածությունից զատ, բովանդակում է «Գաղափարագիտության իրավունքը եւ իրավունքային «լեզվաբանությունը» Կիլիկյան Հայաստանում» ծանրակշիռ ուսումնասիրությունը, նյութին եւ թեմային առնչվող, խնդիրը արողջացնող չորս աշխատանքներ իրեւ անհրաժեշտ եւ կարեւոր «Հավելված»: Հատորը ունի գիտական հարուստ աղբյուր: Կորոշայինը, իհարկե, առաջին հատորից առաջ հենց այս երկրորդ հատորն է:

Անկարելի է կցկտր երկու բառով լրագրային խոսքի սահմաններում արժանավորապես ներկայացնել այս երկու հատոր: Եվ՝ այնուամենայնիվ...

Մտավորական միջավայրը, իհարկե, գիտի, դարձ ընթերցողի համար ասեմ, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը տիրապետում է արաբերեն, ասորերեն, ֆրանսերեն, անգլերեն, նաեւ հունարեն եւ լատիներեն, եւ, իհարկե, նաեւ ռուսերեն լեզուներին: Զգիտեմ, արդյո՞ք բոլորը թվեցի: Եվ այդ լեզուները գիտի ոչ թե սովորական, այլ գիտական ու մասնագիտական մտածողության մակարդակով: Գիտնականի համար լեզուների այդօրինակ իմացությունը առա-

Մեծաստղանդ գիտնականը եւ ընդհանուր մտավորականը Նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյան

վել խորունկ, ավելի սղառիչ, ավելի անբողջական հետազոտության միջոց է եւ հնարավորություն: Դա երեւում էր ինչպես իր նախորդ բոլոր աշխատանքներում, այնպես էլ այս վիթխարի հետազոտության մեջ:

Խաչակիրների եւ խաչակրաց արշավանքների շուրջ աշխարհում ստեղծվել է մեծածավալ գրականություն, խաչակիրները, հայկական Կիլիկիան եւ հայերը նյութը արծածել են հայ եւ օտարագիտական բազմաթիվ գիտնականներ եւ ուսումնասիրողներ: Ինչպես նախորդ գրքի առիթով ասացի, հիմա էլ ասեմ, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի աշխատանքները սալիս եւս հարցի սղառիչ դասախառնը: Զննարկվող նյութի ամեն մի իրակությունը, ամեն մի փաստն ու իրողությունը գիտնականը իմնում է ամենայն մանրամասնությամբ, ուղղակիորեն եւ անուղղակիորեն նկատի առնելով գոյություն ունեցող բոլոր տեսակետներն ու մեկնաբանությունները, խորունկ վերլուծությամբ հերքում կամ հաստատում է դրանք եւ երբեմն էլ, փայլուն բանավիճակությամբ եւ կուռ սրամաքանությամբ առաջարկում է հարցի, փաստի, իրողության իր տեսակետներն ու իր մտեցումը: Եվ հեղինակը իր «դասնա-ֆաղափագիտական հետազոտության» մեջ, ի մի բերելով հազարավոր փաստեր, իրողություններ եւ իրակություններ, ստեղծել է դասնագիտական մի հոյակապ համադասկեր:

Ինձ համար այս աշխատանքային առաջին եւ ամենակարեւոր արժանիքը գիտական շարադրամի լեզուն է, լեզուն իրեւ գիտական մտածողության կերպ ու մակարդակ: Այդ առումով, ինչպես նաեւ այլ առումներով, մեր ժամանակներում բանասիրական եւ դասնագիտական որեւէ գործ չի կարող դրվել այս ուսումնասիրության կողմին: Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը միտք տիրապետել է խոսքի այդ ուժին, գրավոր թե բանավոր: Կարծեմ չհնական հին խոսքն է ասում՝ «խոսքի, մեկ նախադասություն ասա, որ ճանաչեմ, թե դու ով ես»: Բաց արեմ «Խաչակիրները եւ հայերը» աշխատանքները, բաց արեմ որեւէ էջ եւ կարդացեմ որեւէ դասնագիտություն, եւ եթե ճանաչելու կարողություն ունեմ, կհասկանամ, թե ով է կանգնած ձեր դեմ, ո՞նց հետ գործ ունեմ:

«Խաչակիրները եւ հայերը» մի հոյակապ կառույց է, որը որ տեսանկյունից էլ դիտելու լինեմ, անթերի է:

Աշխատանքում հստակ դասկերացում է սալիս հեղինակի բանասիրական եւ դասնագիտական տղադանի մասին, իսկ գիտական ու տղայակ ընթերցողին բանասիրական ու գիտական աշխատանքի բավա-

կանություն եւ հիացմունք է դասնառում: Իր գիտական վերջին ծավալուն հրատարակությունը «Ազգաբանագիտական դրոշմներ» (Երևան, 2019) ծավալուն հետազոտությունն է, որը անկասկած, իր արժանի տղան է ունենալու իր գիտնականի նախորդ աշխատանքներին կողմին:

Ես առանձնապես ուզում եմ զեւել ու ընդգծել Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի նաեւ ընդհանուր մտավորական լինելու համագամները: Իմ դասկերացումով՝ մտավորական ընթերցումը ենթադրում է նախ եւ առաջ բարձր ֆաղափագիտականություն, զբաղմունքն ու մասնագիտական աշխատանքը իմենին հասկանալի են: Խորհրդային ժամանակներում ֆաղափագիտականություն ասելով հասկանում էին հավասարություն եւ նվիրվածություն ֆաղափագիտական ռեժիմին: Դա անբողջատիտական երկրի սկզբունքն էր: Իսկական մտավորականը չի կարող անարբեր լինել այն ամենի հանդեպ, ինչ տղան է ունենում իր երկրում, ինչ տղան է ունենում իր շուրջը: Մտավորական մարդու գերագույն հատկությունը ոչ թե իր զբաղմունքն է՝ գրականություն, ֆի-

ղեսական եւ ֆաղափագիտական շաղերին: Բավական է բացել Առաջին նախագահի «Ընթերցում» (Երևան, 2007) եւ «Վերադարձ» (Երևան, 2009) հոդվածներին, ելույթների եւ հարազուրկների ծավալուն ժողովածուները, համոզվելու համար, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը միտք, ամեն վայրկյան տղանաղել է երկրի ու ժողովրդի ճակատագրի համար, եւ որ իր ձեռքը միտք տղել է մեր ժողովրդի բազմակերպի վրա:

Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը նույն բարձր մտավորականն է նաեւ առաջա կյանքում: Միտք նրանակատ, միտք բարեկիրք խոսքի տրտախոս խոսաբար գիտնականը արվեստի եւ առհասարակ մշակույթի փայլուն գիտակ է, փայլուն գրուցակից, տղածառ ու նուրբ, ուղղակի լուսավոր հունորով օժտված անձնավորություն:

Ես Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին իմ դասկերացումներում միտք տեւել եմ առանձին ու մեկուսի: Հիմա էլ եմ ես նրան այդպիսին տեսնում: Իմ ընթերցումով՝ ընդհանուր մտավորականի եւ իր ֆաղափագիտական մերձավոր շրջապատի մարդկանց միջեւ խորխորակ կար, նույնիսկ՝ անլցելի դա-

զիկա, մաթեմատիկա կամ այլ ինչ, այլ բարոյական դասախառնության զգացումը, բարձր բարոյականության առկայությունը մարդու մեջ, իրականության հանդեպ մարդու բռնած դիրքը, վերաբերմունքը: Մեր կյանքում, ուզեմք թե չուզեմք, ամեն բան վերաբերում է մեզ, ամեն բան անցնում է մեր միջով, եթե... Եթե մտավորական եմ:

Գավառական փոքրիկ սնորներ կան, որոնք տղում են, թե մտավորականությունը կեղծ ընթերցում է, որ Շվեյցարիայում, Նոբելգիտայում կամ Շվեդիայում մնան բան չկա: Զգիտեմ, հնարավոր է. նրանց կյանքն ուրիշ է տղել եւ հիմա էլ ուրիշ է: Բայց ինձ համար դարձ է, որ դրանով նրանք տղադատու ուզում են արդարացել իրենց վարքն ու կենսակերպը: Տիտղոսներով, գիտական բարձր ասիճաններով եւ կոչումներով զարդարված մի վիթխարի բազմություն ունեմք, բայց ի՞նչ կարող ունեմ այդ ակադեմիկոսներն ու այդ կեղծ, փծուն ժողովրդականները այս ժողովրդի եւ այս իրականության հետ: Թերեւս միայն կերակրամանի կար: Այս ժողովրդի գլխով այս վերջին տեսանկյուններում ինչեմք եւս անցել, նրանցից ո՞վ է ձայն հանել, ո՞վ է մի խոսք ասել: Նրանցից մեկն ասում էր՝ հո գրելով ու խոսելով չի, գրելով ու խոսելով ի՞նչ կլինի: Թող որ վերաբարձ հնչի, իսկական մտավորականին, ֆրանսիացու ասած, «Տանջում է ամեն մի մարդու մեջ սղանված Մոցարտը»: Պե՛տք է տանջի: Մտավորական լինել, նշանակում է հանձնառու լինել, հանձնառնել:

Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը մեզանում այդ հանձնառուն տղավ: Ես չեմ կարծում, թե նա շատ բան շաղեց: Իսկ մեմք, ով գիտի, «Խաչակիրներ»-ի մակարդակի ֆանի գործ չունեցանք:

Դեմ գնալով իր շուրջը ստեղծված անբարեմտաս մթնոլորտին, արհամարհելով շատ բան, նա հավասարիմ մնաց իր սկզբունքներին եւ իր գաղափարներին եւ, ամենակարեւորն է, միտք հավասարիմ տղավ ու մնաց Հայաստանի եւ Արցախի

տղություն: Այդ դարձավ, երբ իր հեռացումից անմիջապես հետ ամենքը փախան-հեռացան նախագահից, փաստորեն մնացին հատկեմ մարդիկ, կամ սահուն ձեւով, իսկ իրականում՝ լկտիտեն դավաճանեցին նրան: Եվ նա մնաց մեմակ:

Մտավորական մարդը տարիներ շարունակ Հոբի համբերությամբ տարավ սեւանաղձ խաժամուժի՝ իրեն հասցեագրած գրավոր ու բանավոր անարգանքն ու լուսանկերը, զազարխոսություններն ու գրտարտությունները: Շատերը կային՝ բանասեր, գրականագետ, կիթառահար ու էլ չգիտես, թե ինչ, որ առիթը բաց չէին թողնում մամուլի էջերում հայիտելու մի մարդու, որի... Ասել էի, հա՛:

Իր արժանադասիվ հեռացումով նա մեզ սիտեց խորեւել շատ բաների մասին, որոնք մեմք հետ լիուլի ճաշակեցիմք:

Այդ նա՛ իր վերադարձով մեզ վերադարձեց մարդկային արժանավորության եւ արժանադասվության մեր զգացումն ու գիտակցությունը:

Այդ նա՛ ներկայությունը Ազատության հրատարակում ժողովրդի մեջ արթնացրեց նոր, այլ իրականություն հասնելու հոյսը:

Եվ, վերջապես, իր ֆաղափագիտական բարձր նկարագրի, թակարդում հայտնված մեր ժողովրդի վիճակի հետ տարիների իր անհատության եւ ընթրության շնորհիվ նորից կազմակերպեց մեր իմնագիտակցությունը, եւ մեմք մի գեղեցիկ օր կարողացանք դուրս գալ նոր ճանադարի:

...Մարտի 1-ից, այն ահավոր ու անմարդկային, չարաղես մարտի 1-ից մի ֆանի օր առաջ մի ֆանի ընկերներով նորից Ազատության հրատարակում էիմք, մեր հին տղում, Մղեմդիարյանի արձանի հարեւանությամբ: Հանրահավաքը դեռ չէր սկսվել, մեր շուրջը մարդիկ էին խոսակցում ու գրուցում: Մեր կողմին երկու-երեմ հոգի էին, բոս ամենայնի՝ սովորական դարձ մարդիկ: Նրանցից մեկը մյուսին ասաց. «Լսի՛ր, ես գալիս եմ այստեղ, որովհետեւ գործ չունեմ, անգործ եմ: Գալիս եմ ինչ-որ բանի հոյսով: Դու լավ արհեստավոր ես, լավ էլ գործ ունես եւ լավ էլ վաստակում ես: Դու ինչո՞ւ ես գալիս»:

Մարդը մեզ համար շատ անտղատելի ու անակնկալ դասախառն սվեց. «Ես գալիս եմ, որ հայերեն կիրք եւ գրագետ խոսք լսեմ ու ինձ արժանադասիվ հայ զգամ, արժանադասիվ մարդ զգամ: Դու դա չես հասկանա»:

Այսօր ես այդ դարձ մարդու, դարձ հայի խոսքերին ոչինչ չունեմ ավելացնելու...

Հոռուի ակումբ. «Տին աշխարհը դասադասված է, նոր աշխարհն անխուսափելի է»

Հոռուի ակումբը հասարակական կազմակերպություն է, վերլուծական կենտրոն, որը 1968 թվականին հիմնել են իսպաղացի արդյունաբերող Աուրելիո Պեչչեին և Տնեսական ու սոցիալական զարգացման կազմակերպության գիտնական հարցերի զծով գլխավոր սնորեն Ալեքսանդր Զինգր:

Հոռուի ակումբի ղեկավարները եւ դրա առաջատար փորձագետները հանգել են միանգամայն հետևողական մեր ֆաղափարության զարգացման դասադասված աշխարհի արմատական փոփոխման անխուսափելիությանը:

Անցյալ ամիս Հոռուի ակումբը ներկայացրեց «Come on: Կառնախախտում, կարճատևություն, բնակչություն և մոլորակի կործանում» նոր գեկույցը, որը հարմարեցված էր իր կենդանի հոբբիստներին: Դա թերևս մեր ժամանակի կարեւորագույն փաստաթղթերից մեկն է: Հոռուի ակումբը մնում է այն հիմնական հարթակը, որը ձեռնարկում է դասադասված աշխարհի գործարկում և կայուն զարգացման օրակարգը եւ կողմնորոշիչ է համաշխարհային էլիտայի նշանակալի մասի համար:

Հոբբիստական գեկույցը գրել են ակումբի երկու նախագահները՝ **Էռնեստ Վայցգեկերը** և **Անդրես Վիլյամսը** 34 ուրիշ անդամների մասնակցությամբ: Կառնախախտման կոնցեպցիան, ֆինանսական սթեյկոլայացիների մերժումը, մասերիալիզմի և ռեդուկցիոնիզմից հրաժարումը, այլընտրանքային սնեստության, «Նոր լուսավորչության», ամբողջական աշխարհայացքի, մոլորակային ֆաղափարության կոչ. այսոյսին է Հոռուի ակումբի առաջարկած օրակարգը:

Հեղինակների համար մեկնակետ է ծառայում ամերիկացի բնադասողական եւ սնեստագետ **Հերման Դեյլիի** առաջարկած «լեցուն աշխարհի» հայեցակարգը: Մարդկային ֆաղափարությունը ձեռնարկվել է «դասարկ աշխարհի» դասադասման, անծանոթ սարածների եւ ռեսուրսների առատության աշխարհում: Այնտեղ դեռ արմատական են գերիշխող կրոնները, ֆաղափարական գաղափարախոսությունները, սոցիալական կառույցները: Իսկ իրականում մարդկությունը մոտ է գործել «լեցուն աշխարհ», որը բերնեբերան լցված է եւ ունի սահմանների հեռագա ընդլայնման անչափ աղոթ դասկերացումներ: Եթե շարունակենք ադրել «դասարկ աշխարհի» կանոններով, ապա փլուզվում է իրականությունը: Չեկույցը բաղկացած է երեք մասից: Առաջինը կոչված է ցուցադրելու ներկայիս ճգնաժամի ողջ խորությունը: Երկրորդը նվիրված է իժխող աշխարհայացքի ֆինանսությանը եւ «Նոր լուսավորչության» այլընտրանքի բարդացմանը, երրորդ մասը՝ գործնական լուծումներին: Come on արտահայտությունն ունի երկու նշանակություն՝ «մի փորձիր ինձ խաբել» եւ «միացիր մեզ»:

Հոռուի ակումբը ենթադրում է, որ անցյալ դարի 80-ական թվականներին տեղի է ունեցել կառնախախտման վերաստում: Շահույթի հիմնական աղբյուր դարձան ֆինանսական սթեյկոլայացիները: Ներկայումս ֆինանսական գործառնությունների ինտենսիվ սոկուր սթեյկոլայացիական բնույթ է կրում: Օժոբային գոտիներում թափված է ֆանմեկից մինչեւ երեսուներկու սրիլոն դոլար:

Մոլորակի խոռոագույն խնդիրը մնում է հանրնդիանոր ջերմացումը: Ակումբը

ողջունում է Փարիզյան համաձայնագրի ստորագրումը, բայց մասնագնում է, որ դեկուրնների սանձնած դասարկությունների ամբողջական կասարումն անգամ անբավարար կլինի նախատեսված նդասակներին հասնելու համար:

Մյուս հիմնահարցերի թվում գեկույցն առանձնացնում է «վեցերորդ գանգվածային բնաջնջումը»՝ կենդանական աշխարհի սրնթաց կրճատումը, ստեղծվող սթեյկոլայացիների չնախատեսված հետեւանները եւ միջուկային հակամարտության սդառնալիքը:

Եթե չափենք ածխաթթու գազի արտանետումները, որոնք մոլորակի ջերմացման հիմնական դասճառն են, անենահարուս ամերիկացիների մեկ սոկուրը արտանետում է մեկ մարդու հաշվով 318 տոննա ածխաթթու գազ, մինչդեռ երկրագնդի միջին բնակիչը՝ վեց տոննա: Հարուս սնային սնեստությունները առա-

ջինը դեք է անցնեն կենսագործունեության նոր մոդելի:

Ամենից շատ ֆինանսության է արժանանում Հոռուի ակումբի ժողովրդագրական դիրքորոշումը: Ակումբը հանդես է գալիս ծնելիության առավելագույն կրճատման օգտին:

Հեղինակները հասկադես մերժում են ՀՆԱ-ն: ՀՆԱ-ի միակ չափորոշիչը այն արագությունն է, որով փողերը շարժվում են սնեստության մեջ: Հեղինակները նշում են արտառոց դեքդեք: Նավթի թափվելը մեծացնում է ՀՆԱ-ն վթարների վերացման ծախսերի դասճառով: Տնամերձ հողամասերում բանջարեղենի աճեցումը ՀՆԱ-ում հաշվի չի առնվում, բայց սոկուրմարկետներում դրա վաճառքը հաշվառվում է: Ցավով դժվար է դասկերացնել որեւէ հաջողակ ֆաղափարական ուժ, որը կուզենար նվազեցնել երկրի ՀՆԱ-ն:

Չեկույցի գլխավոր կետը «Նոր լուսավորչության» գաղափարն է, որի արդյունքը դեք է դառնա ամբողջական աշխարհայացքը: Մարդասիրական, բայց մարդակենտրոնությունից գերծ, զարգացմանը հակված, բայց կայունությունը գնահատող: Չեկույցը ընդգրկում է մի ֆանի բնագավառ, որտեղ հարկավոր է հասնել հավասարակշռության՝ մարդու եւ բնության փոխհարաբերություններում, կարճատևակետ եւ երկարատևակետ հեռանկարների, արագության եւ կայունության, անհատականի եւ հանրայինի, կամայնց եւ սդամարկայնց միջեւ (հեղինակները նշում են, որ հավասարակշռությունը չի նշանակում մեխանիկական հարթեցում՝ ավելի մեծաթիվ կամայնց տեղաշարժ դեքդեք սդամարկայնց դիրքեր), հա-

վասարության եւ արդարացի դարգեւասրման, դեկուրյան եւ կրոնի միջեւ (գեկույցը ողջունում է աշխարհիկությունը, բայց ընդգծում կրոնի դրական նշանակությունը):

Ինչ վերաբերում է «լեցուն աշխարհի» ֆաղափարականությանը, հեղինակները ընդգծում են հանրնդիանոր կանոնների կարեւորությունը, որոնք դեք է դասարդիր լինեն բոկուր երկրների համար: Առանձին դեկուրյունն իրավասու չէ կասարել ինչ ցանկանում է, մանավանդ երբ խոսքը ամբողջ մոլորակին վերաբերող գործողությունների մասին է:

Նավթի դարաշրջանի ավարտը կանխորոշված է: Անչափ հավանական է, որ այն կավարսվի ավելի շուտ, քան կանխատեսվել էր: Արեւի եւ ֆամու մաքուր էներգիայի արժեքը սարեցարի նվազում է, իսկ դրա արտադրությունը բազմադասկվում: Նավթի դասադասարկի աճը կանգ-

կառնի 2020 թվականին, իսկ եթե իրավացի է Ստենֆորդի համալսարանի հեսազոտող **Թոնի Սեբան**, էներգիայի վերականգնվող աղբյուրներից անցնելը կարող է տեղի ունենալ մինչեւ 2030 թվականը: Նավթի ու գազի վիթխարի հանաբաշտերը այդդես էլ կնման հողի մեջ: Բաց թողնված շահույթը գնահատվում է վեցից մինչեւ ֆամ սրիլոն դոլարի միջակայքում:

Չարմանալի փոփոխություններ են տեղի ունենում Չինաստանում ռեսուրսների խոռոագույն սդառող երկրում: Կոմկուրը հեշակել է «բնադասողական ֆաղափարության» կառուցման ուղեգիծ, ինչն արտադրվեց սահմանադրության մեջ եւ տեղ գտավ 2016-2020 թթ. զարգացման ծրագրերում: Չինաստանն առաջատար է դառնում այլընտրանքային էներգիայի ոլորտում: Չորս տարում արեւային էներգիայի արտադրությունը ավելացել է ֆամ անգամ: Երկիրը մադիր է դարակետին էներգիայի 80 տոկոսը սանալ վերականգնվող աղբյուրներից:

Ադազայի սնեստությունը դեք է միջակ լինի կայունությանը, այլ ոչ թե աճին եւ դեք է ավելացնի ընդիանոր բարորությունը, այլ ոչ թե մասնավոր շահույթը:

Պարտադիր չէ ազակցել Հոռուի ակումբին եւ դասոդանել նրա հայացքները, բայց սվալ գեկույցը կարելի է համարել անենաառաջավոր համաշխարհային էլիտայի հայացքների արտահայտությունը, եզրակացնում է ռուս ֆաղափագետ, փիլիսոփա, դրոքեսուր **Օլեգ Մասվեյշելը**:
Պարտադիր ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՐԵՑՆԵՐԸ

Հիշարժան տարեթվեր

❖ 100 տարի առաջ՝ 1920 թվականին, Հայաստանում արտադրվել է մինչեւ մեկ միլիոն ԿԿՏՏ էլեկտրական էներգիա: Էլեկտրակայաններում աշխատող մարդկանց թիվը չի գերազանցել 65-ը: 1920թ. Հայաստանի յուրաքանչյուր բնակչի բաժին էր ընկնում 3.2 ԿԿՏՏ էլեկտրական էներգիա:

❖ 1920թ.ին Արցախում շահագործվել է միայն մեկ հիդրոէլեկտրակայան 30 ԿԿՏ հզորությամբ: Այն գտնվում էր Շուշի ֆաղափի մոտ: Այս տարի կարելի է դասաշարժ մակարակով նշել այս հոբբիստը:

❖ 1940 թ.ին սկսվեց Սեւան-Հրազդան կասակաղի առաջին ասիճանի (Սեւան ՀԷԿ-ի) շինարարությունը: Այն շահագործման հանձնվեց 1949թ.:

❖ 1960թ.ին Անդրկովկասի երեք հանրադեկուրյունների էներգիաանակարգերը միացվեցին զուգահեռ աշխատելու համար:

❖ 50 տարի առաջ, 1970թ.ին, Հայաստանի էներգիաանակարգի էլեկտրակայաններում տեղադրված գումարային հզորությունը կազմում էր 1677ՄԿՏ, իսկ էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը՝ 6107,5 միլիոն ԿԿՏՏ:

❖ 1970թ.ին շահագործման հանձնվեց Տաթևի հիդրոէլեկտրակայանը:

❖ 1980թ.ին հունվարի 5-ին շահագործման հանձնվեց Հայկական ասոնային էլեկտրակայանի 2-րդ էներգաբոկուր 407,5ՄԿՏ հզորությամբ:

❖ 1980թ.ին Հայաստանում արտադրվել է 13.4 միլիարդ ԿԿՏՏ էլեկտրական էներգիա: Մդառողներին սրվել է վեց միլիոն Հեկակալորիա ջերմային էներգիա:

❖ 1990թ.ին Երեւանի Հարակ-արեւմտյան թաղամասում շահագործման հանձնվեց 200 ՀԿալ/ժ արտադրականությամբ կաթսայատունը: Այն ջերմուցել է 845,6 հազար ֆաղափարի մեք բնակելի մակետես:

❖ 2010թ.ին Ստեփան Պաղիկյանի նախաձեռնությամբ հիմնադրվեց հայկական էներգետիկական ակադեմիան:

❖ 2010թ.ին շահագործման հանձնվեց Երեւանի շոգեգազատուրքիմային ցիկլով աշխատող արդիական սարակուրումներով կահավորված էներգաբոկուրը:

Ստեփան ՊԱՊԵՅՅԱՆ
Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի
հիմնադիր նախագահ,
սեյսմիկական գիտությունների
բեկառն

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակության Իժ տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԹԵԼԵՅՆԱՆ ՓՈՒԼԻՏԻԿՆԳ» ՍՊԸ
Երեւան 0010, Հանրադեկուրյան 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
ՅԱՎՈՒԹ ԱՐԵՎԻԿԱՆԻ Իժ տարի 060 271117
Հասկաղախոսիմ (գովազդ) Իժ տարի 582960

Շորթեայ լրահալ ծառայություն
Իժ տարի 060 271114, 010 529353
Հանակարգային շարաածը՝ «Ազգ» թերթի

Թերթի միթերի ամբողջական թե մասնակի արտատունները տղադիր մամուլի միջոցով, ռաղիհեռուստատուքեանը կան համացանցով, առանց խմբագրութեան գրատու համաձայնութեան խստի արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրենքի:

Լիթերը չեն գրախոսում ու չեն վերադարձում:
Գ տառով յոթանները գովազդային են, որոնց բոկուրակութեան համար խմբագրութեան դասախանաստութիւն չի կրում:
“AZG” Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010

Նագենիկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Արվեստագիտության դոկտոր, ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի առաջատար գիտաբան

2019 թ.-ի դեկտեմբերի 29-ին նշեց իր 85-ամյա հոբելյանը նշանավոր ազգագրագետ, դասնական գիտությունների դոկտոր Էմմա Պետրոսյանը:

Ինչն է առաջին հերթին հիացնում Էմմա Պետրոսյանի հետ շփվող մարդկանց: Արևալույսը եռանդը, հետազոտական գործունեության ակտիվությունը, ազգագրության եւ էթնոլոգիայի հետ առնչվող սարքեր միջոցառումների կազմակերպումն եւ դրանցում անմիջական մասնակցության դասընթացները, նոր գիտելիքներ ձեռք բերելու ձգտումը, անվերջ ունեւնալ եւ հայտնաբերման հակումը, այսինքն այն ամենը, ինչն այնքան անհրաժեշտ է գիտությանը իրականորեն նվիրված մասնագետի համար:

Էմմա Պետրոսյանը ծնվել է մեծացել է ավիացիայի դասակարգի զննարկիչ Խաչատուր Պետրոսյանի ընտանիքում: Բոլորը հավանաբար գիտեն, թե դա ինչ է նշանակում: Քաղաքի, բնակարանների, դպրոցների եւ ընկերների մեծական փոփոխություն, եւ այս առումով՝ ամեն անգամ նոր միջավայրի հարմարվելու անհրաժեշտություն: Միզուցե դրա համար Էմմա խաչատուրովնա զարմանալիորեն մարդամոտ, դժվարություններին դիմադրող, վիրավորանքները ներող եւ միշտ նոր շփումների ձգտող անձնավորություն է:

Կյանքը սկսեց կայունանալ դպրոցն ավարտելուց հետո, երբ Էմմա Պետրոսյանը ընդունվեց Թբիլիսիի Պետական համալսարանի բանասիրության ֆակուլտետ, իսկ այնուհետեւ՝ երկրորդ աստիճանի, Տեղափոխվեց Երեւանի Պետական համալսարանի նույն ֆակուլտետը: Ավարտելով այն 1957-ին՝ ընդունվել է ՀԽՍՀ ԳԱ Արվեստի դասնական եւ տեսության բաժնի (1958 թվականից՝ Արվեստի ինստիտուտ) ասպիրանտուրա: Նա գիտական ղեկավարն էր հայ ակնամետրագրագրագետ եւ էթնոլոգիայի Սրբուհի Լիսիցյանը: Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո, 1960 թվականից առ այսօր, Էմմա Պետրոսյանն աշխատում է Գիտությունների ազգային ակադեմիայի Հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտում: Նա այդ բնագավառում Սրբուհի Լիսիցյանի լավագույն եւ արժանի աշակերտների ու իրավահաջորդների թվին է դասակարգվում:

Ազգագրագետի առաջնային խնդիրն է դասային աշխատանքը եւ գիտական արժանիքները: Անհնար է թվարկել այն բոլոր գիտական արժանիքները, որոնց Էմմա խաչատուրովնան մասնակցել է անձամբ կազմակերպել է: Նա այցելել է Հայաստանի գրեթե բոլոր մարզերը, ինչպես նաեւ Արցախի, Վրաստանի, Նախիջեանի, Կաբարդին-Բալկարիայի եւ Կենտրոնական Ասիայի մի շարք երկրներ եւ գյուղեր: Իմֆորմանտների (ժողովրդական արվեստի նմուշներ) նկարագրող եւ ցուցադրող գյուղական բնակչության ներկայացուցիչներ) նկատմամբ ճիշտ մոտեցում զսնելու ունակություն մեթոդաբանորեն հստակ մշակված եւ վարդապետներ կառուցված (եւ սա դյուրին գործ չէ), հսկայական նյութի արձանագրում - սա ընդամենը աշխատանքի առաջին փուլն է: Իսկական ազգագրագետի աշխատանքի երկրորդ, շատ կարեւոր փուլն է՝ գրասենյակային դասընթացներում «հասիլը որոնից» ստանալուց հետո եւ ճշգրիտ, գիտականորեն հիմնավորված եզրակացությունների հանգելու ունակությունը՝ սա իրական, լայն էրոդիցիա ունեցող իրական գիտնականի հասկանիլն է, ինչպիսին է Էմմա Պետրոսյանը: Նա բազմամյա հետազոտության ա-

ռարկա հանդիսացող ոլորտներից մեկը հայկական ժողովրդական թատրոնն է: Բազում սարիների ընթացումն նա արձանագրել (եւ դրանով իսկ դաժողանել է սերունդների համար) եւ վերլուծել է ժողովրդական թատրոնի այն տեսակներն ու սարերը, որոնք վաղուց մոռացվել են ժողովրդի կողմից: Համեմատական վերլուծության մեթոդաբանության կիրառումը մեզ թույլ է տալիս բացահայտել հայ ժողովրդական ծեսերի, խաղերի, դրամերի սիմվոլիզմի նմանությունն ու սարքերությունը այլ ժողովուրդների բանահյուսության նույն ասպարեզների հետ, ինչը թույլ է տալիս մեզ զուգահեռներ անցկացնել, օրինակ, մի շարք հայկական եւ հին հունական դրամերի միջև:

Էմմա Պետրոսյանը առավել քան 150 հոդվածների հեղինակ է՝ նվիրված հայ միջնադարյան մանրանկարչությանը, առաստելաբանությանը, ժողովրդական թատրոնին, ժողովրդական, ժողովրդաբանական դրամերին, բալետին:

Նա մի շարք ծավալուն մենագրությունների հեղինակ է: «Հին Հայաս-

տանասական արվեստագիտության ոլորտներում ընդունված նյութի ընթացումն եւ մեկնաբանման մեթոդների վրա: Հետազոտության առարկան 12-17-րդ դարերի հայկական ձեռագրերում սեղ զգած մանրանկարչական դասերն են, որոնցում, հեղինակի տեսանկյունից, արժանացվում են թատրական սյուժեներ:

վերլուծության մեթոդաբանական հնարների կիրառումը: Դժբախտաբար, հայագիտության ասպարեզում մշակույթի սարքեր ոլորտների աշխատություններում համեմատական վերլուծության սկզբունքը այնքան էլ արածված չէ, ինչը հանգեցնում է սարքեր ուսումնասիրությունների որոշ սահմանափակությանը՝ բացառապես հայկական երաժշտության, դրամի, թատրոնի, կերպարվեստի առանձնահատկությունների վրա կենտրոնացման հետեւանով:

Ուսումնասիրությունը համալրում են մեծ թվով նկարագրումներ (սեւ-սպիտակ եւ գունավոր), ինչը հնարավորություն է տալիս ավելի լավ, օգտագործելով կոմպյուտերի օրինակներ, հաստատել ուսումնասիրության մեջ ներկայացված փաստերը:

Է.Պետրոսյանի «Թատրոնը միջնադարյան հայկական մանրանկարչությունում» գրքում, իհարկե, լիք է զրավի ոչ միայն «միջնադարյան մշակույթի մասնագետների, թատրագետների, արվեստի դասաբանների եւ ուսանողների» ուսադրությունը, ինչպես նաեւ է ծանոթագրության մեջ:

Հիրավի՛, անադառ եմ մարդու կարողությունները...

Էմմա Պետրոսյանի 85-ամյա հոբելյանը

Տանի ասվածներն ու ծեսերը» («Боги и ритуалы Древней Армении», Ереван, 2004 г.) ուսումնասիրության մեջ բազմաթիվ վերլուծության միջոցով, վերակառուցվում են հին հայկական ֆալսեթաբանության ծիսական-առաստելաբանական եւ թատրական-հանդիսական համակարգերը: «Հայկական տոները եվրոպական մշակույթի համաստեղում» («Праздники армян в контексте европейской культуры», Ереван, 2012), մենագրության մեջ հետազոտվում են 19-րդ դարի վերջի - 21-րդ դարսկզբի հայերի ավանդական ծեսերը:

Մի փոքր հանգամանորեն կցանկանայինք անդրադառնալ նա «Թատրոնը միջնադարյան հայկական մանրանկարչությունում» (Театр в средневековых армянских миниатюрах, Ереван, 2014) մենագրությանը:

Միջնադարյան մանրանկարչությունը անսխառ հետազոտության աղբյուր է: Հայ միջնադարյան արվեստի վերաբերյալ ուսումնասիրությունները ոչ այնքան հաճախ են հայտնվում զրախանութների եւ զրադարանների սրահներում, չնայած այն բանին, որ այսօր մշակույթի այս շերտը մեծ հետաքրքրություն է առաջացնում սարքեր մասնագիտությունների ընթերցողների համար: Հետեւաբար, Էմմա Պետրոսյանի «Թատրոնը միջնադարյան հայկական մանրանկարչությունում» ուսումնասիրությունը, անուշաքան, արժանի է ուսադրության:

Միջնադարյան մանրանկարչությունը, որոշեա հետազոտության առարկա է. Պետրոսյանի ուսադրությունը զրավեց գրեթե գիտական գործունեության սկզբից: «Թատրոնը միջնադարյան հայկական մանրանկարչությունում» բազմակողմանի ուսումնասիրություն է, հիմնված հումանիստ սարքեր՝ այն է՝ թատրագիտության (ներառյալ դրամագիտությունը), ազգագրության, լեզվաբանության, հա-

վերջերս միջնադարյան մանրանկարչությունն ու արվեստը դարձել են դրամաշիկ թատրոնի եւ կինոյի ռեժիսորների, ինչպես նաեւ բալետ-մայստրների մեծ ուսադրության առարկա: Զրիստեղության խորհրդանշանները, եկեղեցու ներքին կառուցվածքը, մանրանկարչությունը եւ խաչարեղը ավելի ու ավելի շատ սեղ են զրավում ինչպես ներկայացումներում, այնպես էլ գեղարվեստական կինոնկարներում:

Գիտնականը բազում անգամ հանդես է եկել զեկուցումներով աշխարհի սարքեր երկրներում՝ միջազգային գիտաժողովներում, սիմպոզիումներում, կոնգրեսներում:

Պահպանում է խնամով իր գիտական ղեկավար Սրբուհի Լիսիցյանի արխիվը, իրականացրել է նա «Հին հայկական դրամերը» խորագրով հետազոտության հետմահու ժողովուրդը, խմբագրումը եւ հրատարակումը:

Էմմա խաչատուրովնան մախադասրաստել է ազգագրագետների եւ էթնոլոգիայի գիտնականների նոր սերունդը: Եվ այս ոլորտում կարելի է զարմանալ միայն նա դասընթացային կարգով ոչ միայն գիտելիքներ փոխանցել ուսանողներին, ասպիրանտներին, այլեւ զսնել նրանց անհրաժեշտ գրականությունը, արխիվային փաստաթղթերը եւ նույնիսկ սրամադրել «սեփական գաղափարները»: Էմմա Պետրոսյանի գիտական կենսագրությունը ներառում է նաեւ խմբագրական աշխատանք, աշխատանքները ընդդիմախոսություն, ակտիվ մասնակցություն հայ ժողովրդական դրամային ֆոլկլորի դաժողանման գործին, ժողովրդական դրամային հանույթների ստեղծում, գիտաժողովների կազմակերպում, բանահյուսության ուսումնասիրման մեթոդաբանության մշակում:

Եվ այսօր, դասնական գիտությունների դոկտոր Էմմա Պետրոսյանը շարունակում է իր գիտահետազոտական ոլորտում:

Հիրավի, անսխառ եմ մարդու հնարավորությունները: Պետք է ընդամենը կաննալ:

Արժույթի ԲԱՆԻԿՆՅԱՆ

Գերմանահայ դերասան Սարո Էմիրզե. Համկետից մինչև Հոլիվուդ

Հայագրի գերմանական դերասան Սարո Էմիրզեն ծնվել է 1977-ին, Սայնի Ֆրանկֆուրտում: 1999-2003 թթ. դերասանություն է ուսանել Լայպցիգի «Ֆելիս Մենդելսոն Բարնոյի» երաժշտության երաժշտական ակադեմիայում, իսկ 2001-2003 թթ.՝ Դեբոլդենի թատերական դրամատիկական թատրոնի ստուդիայում: 2002-ին, դեռևս ուսանող, նա բեմ է բարձրացել Դեբոլդենի թատերական դրամատիկական թատրոնում՝ «Դիսկո» ներկայացման գլխավոր դերում:

2003-ին Սարո Էմիրզեն դարձել է Դեբոլդենի «Երիտասարդ սերունդ» թատրոնի մշակական անդամ՝ հանդես գալով բազմաթիվ բեմադրություններում: 2008-ին ստեղծարարական է Ֆիթաու՝ աշխատելով «Գերհարթ Հաուսփրոման», իսկ 2009-2012 թթ.՝ Փլաուեն ֆալաֆի «Փլաուեն-Յվիկաու» թատրոններում: Այնտեղ նա գլխավոր դերերով աչքի է ընկել «Գերոգ Բյուխներ» «Դանսոնի մահը» եւ «Բերթոլդ Բրեյխթի «Երեք գրոցանոց օղեք» թատերախաղերի բեմադրություններում:

2012 թվականից Սարո Էմիրզեն ադրոն է Բեռլինում: 2014-ից Պարբերաբար աշխատում է «Շեֆտոր եւ գործընկեր» թատերախմբում եւ «Նոր Գլորիա» թատրոնում, որոնցում հանդես է եկել այնպիսի նշանավոր թատերադրամների գլխավոր դերերում, ինչպիսիք են Շեֆտորի «Համլետը», «Արա Լիրը», Ֆրիդրիխ Հիլլերի «Ավազակները»: 2017 թվականին նա աչքի է ընկել «Հնդկաստան» թատերախմբի բեմադրության մեջ միանգամայն մի ֆանի դերերով եւ որդես Մոյի Երգիչ, այնուհետեւ հանդես է եկել Մոյի եւ Սյամպենի կրկնակի դերակատարմամբ Մոյի եւ «Սկամպենի արարներ»-ում:

Բացի թատրոնից, Սարո Էմիրզեն Պարբերաբար ծնունդ է կրում եւ հեռուստեսիվի էկրանին: Նա մասնակցություն է ցուցաբերում հեռուստեսիվի «ՍՈՎԿ», «Wilsberg» եւ այլ հեռուստեսիային ֆիլմաշարերում, հասկապես «Սեւ անտառ համաճարի վայրը» գերմանական ամենաշահող դեբեյսիսի հեռուստաբեմում...

-Սարո, դու նկարահանվել ես կինոյի եւ հեռուստեսիվի ավելի քան 26 ֆիլմում: Նախընտրում ես բեմը, թե՛ էկրանը:

-Ես ուսանել եմ դերասանական մի դպրոցում, որը կենտրոնացած էր թատրոնի վրա: Դրանից հետո ավելի քան 15 տարի աշխատել եմ Գերմանիայի զանազան թատրոններում: Այդ ընթացքում հազվադեպ եմ նկարահանվել: Այնպես որ, իհարկե, թատրոնում ավելի շատ եմ եւ ինձ զգում ինչպես սանը: Բեմ բարձրանալիս ավելի լավ էր զգում, ունեմ իմ թողած ազդեցության եւ ընկալման մասին: Բեմում նաեւ ինձ ավելի աղախով եմ զգում:

Թատրոնում ինձ ամենաշատը դուր է գալիս այն, որ ամբողջապես ստանում ես հանդիսատեսի արձագանքը: Կինոյում երբեմն լինում է սոստես ավելի քան մեկ տարի, մինչեւ հանդիսատեսը կարողանա դատել արդյունքի մասին:

Ի մեծ տարբերություն բեմի, կինոյում նկարահանվելուց հետո այլեւս չես կարող որեւէ բան փոխել ֆո դերակատարման մեջ: Թատրոնում միշտ հնարավորություն ունես ներկայացումից ներկայացում անընդհատ կատարելու գործընկերների հետ խաղալու, ինչն ինձ իսկապես շատ է դուր գալիս: Որդես կինոդերասան՝ դու վերահսկողություն չունես արդյունքի վրա: Թե ինչ է դուրս թողնվելու ֆիլմից, վերջում հանդիսատեսն ինչ կասանա իմ խաղից՝ իմ ձեռքից չէ: Սա մի բան է, որին ես դեռ լինում եմ վաճառված:

Կինոյում գործընկերների հետ աշխատանքը նույնպես տարբեր է: Նկարահանվելիս սովորաբար շատ ժամանակ ես ծախսում ողջ անձնակազմի հետ, նրանց հետ ավելի ես մտերմանում, կարճ ժամանակահատվածում դառնում ես գրեթե ընտանիքի մեկը: Բայց նկարահանումների

ավարտից հետո համարյա այլեւս չես հանդիպում նրանց: Թատրոնում այդպես չէ, ինչն ինձ ավելի է դուր գալիս:

Բայց, այնուամենայնիվ, եթե իմ որոշումը լինի, ես նախընտրում եմ աշխատանքը կինոյում: Դեռ մանկուց ես կախվածություն եմ ունեցել կինոնկարներից, ավելի՛ն՝ մասսեւեռում ֆիլմերի հանդեպ: Դրա համար ես ամբողջովին դադարեցրեցի թատրոնը: Նա ոչ միայն խանգարում էր թատրոնում երաժշտությունը, այլեւ կրթոս կինոսիրող էր: Ես վաղ հասակից սկսեցի ֆիլմեր դիտել: Հանգստյան օրերին հայրս բերում էր երեք-չորս կինոնկար, որոնք մեծ աննկատ կերպով կլանում էին միասին: Դա, անշուշտ, մեծ ազդեցություն ունեցավ կինոյի եւ դերասանական արվեստի հանդեպ իմ հետաքրքրությունը վրա...

-Ասում եմ, որ յուրաքանչյուր դերասան երազում է Համլետ խաղալ: Հինգ տարի առաջ առաջին անգամ դու բեմ բարձրացար այդ դերով: Ի՞նչ կասես ֆոնայի փորձառության մասին:

-Համլետ խաղալը իմ ամառի զգացում է: Դերն այնքան շատ կողմեր ունի, այնքան շատ բան կա խաղալու՝ ողբերգություն, կասկածաբանություն, երկունք էլ՝ միաժամանակ ու դեռ շատ ավելի: Յուրաքանչյուր ներկայացման ժամանակ ես ավելի քան երեք ժամ բեմում եմ լինում, այնպես որ այդ բոլորն ինձնից շատ էներգիա էր ստանում: Դա իմ ամառի փորձառություն էր ու նաեւ՝ շատ դժվարին:

Դեռ 2003-ին ես արդեն մասնակցել էի «Համլետին»՝ կատարելով առաջին դերս, որն այդ ժամանակ Լաեթն էր: Ի դեպ, հենց առաջնախաղի օրը հայրս հեռացավ կյանքից: Այնպես որ, այս թատերադրամն ինձ համար առանձնաշատ է:

-Արեւմտյան ֆիլմերում այլ ազգության դերասանները սովորաբար խաղում են հիմնականում էթնիկ դերեր: Ենթադրում եմ, որ սա քեզ չի վերաբերում, քանի որ քո արտաքինը քեզ թույլ կտա խաղալ ցանկացած դեր, ճիշտ եմ:

-Այո, ճիշտ եմ: Դեռ մանկուց ունեցել եմ բավական բաց գույնի մաշկ, շատ մաշկ: Սա ինձ թույլ տվեց գերմանական հեռուստեսիվում խաղալ նաեւ գերմանացի, ֆրանսիացի եւ այլ ազգությունների կերպարներ: Բայց նաեւ դատարար եմ, որ ինձ հրավիրել են փորձելու հայի դեր, սակայն չեմ ընտրել, քանի որ սիրաժամակցությունն այնքան էլ հայկական չէ, ինչն ինձ, իհարկե, իրադրություններում է:

-Դու թուրքահայ ընտանիքից ես: Միշտ հետաքրքրված եմ իմ մայր ընտանեկան դերերով, արձանները...

-Նախապես Բրազիլի գյուղից եմ ու Եգիպտոսի (Ալեք): Պապս, ինչպես նաեւ ծնողներս, ծնվել ու մեծացել են Սամբուրում: 1970-ականներին ծնողներս արագադեպ եմ Գերմանիա: Մայրս հաճախել էր Սամբուրի ավազակական դպրոցը, ուսիտել խոսում էր գերմաներեն: Հայրս շատ լայնատես էր ու չցանկացավ այլեւս ադրել Թուրքիայում ու այնտեղ մեծացնել իր զավակներին:

-Գերմանիայում երկու ֆիլմ է նկարահանվել այնտեղի թուրքահայ ընտանիքների մասին՝ Նուրան Կալիսի «Մայրս, եղբայրս եւ ես» եւ Սամիրա Ռադսի «Անտունի. արտասահմանյան տունը»: Զո ընտանիքի փորձառությունը նման էր այս կինոնկարներում դերակատարմանը:

-Ես ճանաչում եմ այդ ռեժիսորներին ու մասնակցել եմ այդ ֆիլմերի դերակատարման ընտրությանը: Ցավով, ոչ

մեկում էլ չընդգրկվեցի, քանի որ, ինչպես նշեցի, ժամապահ էլ հայկական չէ: Շատ վրդոված էի այդ առիթով: Բայց դա վաղուց էր: Այնպես որ, ես դեռ չեմ դիտել այդ ֆիլմերը, բայց առիթի դեպքում ամառային կդիտեմ:

-Զո ազգանունը զուգորդվում է երեւանցի ջրացակող Սիրվարդ Էմիրզյանի անվան հետ, որը 1980-ի օլիմպիական խաղերում խՍՀՄ թիմի ամենաերիտասարդ մարզիկն էր, նաեւ գերմանաբնակ երաժիշտ Արեւ Էմիրզեի անվան հետ, որը երաժշտություն է գրում արեւմտահայ բանաստեղծության հիման վրա: Ազգակցական կադր ունե՞ս նրանց հետ:

-Արեւն իմ ավագ եղբայրն է: Մեծ շատ լավ հարաբերություններ ունեմ ու միշտ ներկա եմ մյուսի կյանքում: Ներկայումս նա աշխատում է մի ֆանի վալանդի վրա, ներառյալ գերմանա-հայկական մախազի: Արեւը ձայնագրելու է մի գերմաներեն-հայերեն երգ՝ գերմանացի ամենահայտնի երգիչ-երգահաններից մեկի հետ:

-Ունե՞ս սիրած հայ արվեստագետներ:

-Ես սիրում եմ Վիլյամ Սարոյանին, եւ ոչ միայն նրա ազգանվան դատարարով: Նա մի զարմանալի գրող է, որը 1960-ականներին անակնկալ կերպով ներկա է եղել հորս՝ Գարեգինի համերգին, երբ նա իր խմբի հետ ելույթ էր ունենում Սամբուրում... սա մի խեղճ դատարար է, բայց իրական: Այնպես որ՝ Սարոյան, եւ անշուշտ՝ Կոմիտաս, որի երաժշտությունը երբ լսում եմ հայկական ելեղեցում, միշտ փեփաղվում եմ, ու արցունքները հոսում են աչքերիցս...

-2014-ին Զոյուրի Հայ մշակութային միությունում դու հասվածներ ես կարդացել ռումբիանայի հեղինակ Վարուժան Ոսկանյանի «Շուկերի մասյանը» վեպից: Որքանով ես ներգրավված եմ Գերմանիայի հայ համայնքի կյանքին:

-Ֆրանկֆուրտում, որտեղ ծնվել ու մեծա-

ցել եմ, կա հայկական մշակութային միություն: Ծնողներս հաճախ մեզ հետ տանում էին այնտեղ, նաեւ դարբերաբար գնում էին հայկական ելեղեցական տներին, քանի որ հայրս ակտիվ մասնակցում էր դրանց կազմակերպմանը: Նա երբեք էր ելեղեցական երգչախմբում եւ հաճախ ելույթներ էր ունենում համայնքային միջոցառումների ժամանակ:

Այժմ ես ադրում եմ Բեռլինում ու, ցավով, կադր չունեմ այնտեղի հայերի հետ: Բայց միշտ շատ ուրախ եմ լինում, երբ դատարարս հանդիպում եմ մեկին, որի հետ կարող եմ հայերեն խոսել:

-Երբեւէ եղե՞լ ես Հայաստանում:

-Մի անգամ, 2004-ին, եղբորս հետ: Հայաստանը ինձ թվաց շատ խաղաղ մի երկիր, որտեղ Եվրոպայի բոլոր գեղեցիկ վայրերը կարծես միավորված են մի փոքր վայրում: Ես շատ սիրեցի Դիլիջանը, որը շատ հանդարտ է ու զգացական՝ իմ մեծ գեղարվեստական շնչով: Գեղեցիկ բնություն, որն, անշուշտ, այն տեղն է, որտեղ ես կգրեմ իմ ինֆանտաստիկությունը, երբ կլինեմ 64 տարեկան՝ մեջբերումներ կատարելով «Բիթլզից»՝ իմ սիրած խմբերից մեկից: Ես Երեւանում ինձ զգում էի համազգես ու աղախով. անկասկած, դա այն վայրն է, որտեղ ես առանց անհանգստանալու թույլ կսամ իմ աղաքա երեխաներին մեծակ դուրս գնալ: Բայց մինչ այդ միտքս բախտս բերի ու ես զսնեմ իմ կյանքի կնոջը, եթե իմ դերասանական կարիերան թույլ տա... Մայրս միշտ հույս ունի եւ ուզում է, որ կյանքիս ընկերուհին հայ լինի, ինչը բավականին դժվար է Գերմանիայում, որտեղ հայ համայնքը շատ փոքր է... ուսի միզուցե ես նրան կզսնեմ այս հարցադրույցի միջոցով (ծիծաղում է): Հեյ, հայուհիներ, եթե հետաքրքրված եմ, խնդրում եմ՝ նախ կադրել մորս հետ... նրա հաստատմանց հետ ես դատարարս կլինեմ ֆայլեր ձեռնարկել...

-Իսկ ո՞րն էր անցած տարվա ֆոն ամենաանակալից նախագիծը:

-Ես երկրորդական դեր ստացա հոլիվուդյան մի ֆիլմում, լեհական հեռախոս դեր: Հանում այդ դերի՝ ես ֆաշիստ 30 ֆունտ կորդի: Նկարահանումները տեղի ունեցան 2019-ի փետրվար-հունիս ամիսներին, Բուդապեշտում եւ Նյու Յորքում: Ռեժիսորը Բարի Լեյնսոնն է, որն արժանացել է «Օսկարի»՝ «Ամերիկա մարդը» ֆիլմի համար: Մեր կինոնկարն էկրան կբարձրանա այս տարի, վերնագիրն է՝ «Հարի Հաֆթ»...

Ազգավորի դիլիջանյան կրթաթոշակը՝ կանադահային

Մեկ տարի առաջ, «Ավրորա» մարդասիրական նախաձեռնության ստեղծած Շառլ Ազգավորի անվան կրթաթոշակը որոշվել է առաջին անգամ շնորհել 17-ամյա կանադահայ Արմեն Երզնկացյանին: Դա հնարավորություն է տալու նրան ուսումը շարունակելու Դիլիջանի միջազգային գիտությունների կենտրոնում: Արմենը ծնվել է Մոնրեալում: Հետաքրքրաբար, նրա հայրը (հասկապես կենսաբանության) եւ երաժշտության հանդեպ կրթոս վերաբերմունք ունեցող անձնավորություն է, որ 2018-ի աշնանն էր դիմել համայնքային հանձնախմբին՝ առաջարկելով իր թեկնածությունը: Նա նաեւ ակտիվ հասարակական գործունեություն է ծավալում համայնքում, աշխատում է հիվանդանոցում, Կանադայի կոոորդինացիոն անդամ է եւ ֆրանսերեն ու մաթեմատիկա է ուսուցանում փոքր դասարաններին: Անտեռնակայանի էր: Հնարավոր չէ դատարարել, թե ինչ զգացի, երբ հայտնեցին, որ արժանացել եմ այդ մեծ հայի, մեծ մարդու կրթաթոշակին: Շատ եմ սիրում լսել նրա երաժշտությունն ու երգերը: Ընդհանրապես եմ «Ավրորային» եւ «Ազգավոր հիմնադրամին», այդ հնարավորությունը ինձ ընձեռնելու համար: Նաեւ Հայաստան, իմ արձաններին վերադառնալու հնարավորության համար», նշել է Արմենը: «Ոգեւորված եմ, որ արդեն ունեմ կրթաթոշակի առաջին թեկնածուին: Հայրս առաջին օրից «Ավրորա» նախաձեռնության կողմնակիցն էր եղել: Նրա անունով հիմնված կրթաթոշակը ծառայելու է իրականացնելու խիզախ երիտասարդների երազանքը բարձրակարգ կրթություն ստանալու: Մեծ հավաստում եմ կրթության դարձնելու ուժին: Սահմանել չիմք որոշակի չափանիշներ եւ մանրագին ուսումնասիրությունից հետո ընտրելով Արմեն Երզնկացյանին որդես Ազգավորի անվան կրթաթոշակի առաջին արժանակիրին», ասել է Նիկոլաս Ազգավորը: Տ.Տ.

